

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารการศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
2. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การระดมทรัพยากร
4. ทรัพยากรเพื่อการศึกษา
5. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
6. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร ในที่สนะต่าง ๆ กันดังนี้

ฟิลิธี จันทรเนตร (2542, น. 10) สรุป การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารเป็นกระบวนการ ที่ต้องอาศัยปัจจัยทั้งศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรการบริหารมา ประกอบกันตามกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพการบริหาร ทุกประเภทมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากร ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงาน ได้แก่ คน งาน วัสดุและการจัดการ อย่างไรก็ตามนอกจากปัจจัยด้านทรัพยากรที่ส่งผลให้การบริหาร ประสบผลสำเร็จแล้วยังมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ กระบวนการบริหารงาน ตลอดจนความรู้ความสามารถของผู้บริหารเอง

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2543, น. 8) กล่าวถึง แนวคิดและหลักการบริหารเป็นตอนต่าง ๆ ระหว่างทศวรรษที่ 20 ในแต่ละตอนได้กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ ของแนวคิดการบริหารที่แตกต่างออกไป จากวิวัฒนาการความเป็นมาของหลักการบริหาร สามารถแบ่งหลักการบริหารออกเป็น 4

แบบ ดังนี้ 1) หลักการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่ง Taylor ได้สรุปความสำคัญของการบริหารไว้ ดังนี้ 1.1) หลักเรื่องเวลา การวัดความสามารถในการผลิตโดยจับเวลาในการผลิตการตั้งเวลา มาตรฐานสำหรับการผลิตทั้งหมด 1.2) หลักการกำหนดหน่วยค่าจ้าง การจ้างควรตั้งอยู่บนความ มาตรฐาน ค่าจ้างควรจะได้สัดส่วนตามความสามารถของแต่ละคน 1.3) หลักการแยกงานวางแผน ออกจากการปฏิบัติ ฝ่ายวางแผนและฝ่ายปฏิบัติควรแยกออกจากกัน การวางแผนควรเป็นหน้าที่ของ ฝ่ายบริหารและงานปฏิบัติควรเป็นของฝ่ายคนงาน 1.4) หลักการทำงาน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ถือว่าวิธีการทำงานควรถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหาร หลักการทำงานควรตั้งอยู่บนวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด 1.5) หลักการควบคุม โดยฝ่ายบริหาร ถือว่าฝ่ายบริหารควรได้รับการ ฝึกอบรมในด้านการบริหาร 1.6) หลักการจัดระเบียบการปฏิบัติงานยึดถือความเคร่งครัดในระเบียบ วินัยในการส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน 2) หลักการเชิงมนุษยสัมพันธ์ Follett กล่าวว่า ปัญหาในการบริหารขององค์กรใด ๆ ต้องมองไปที่มนุษยสัมพันธ์ และมีความเห็นว่าหลักความ ร่วมมือจะเป็นตัวที่ช่วยส่งเสริมการจัดองค์การและการบริหารที่มีประสิทธิผล กล่าวคือ 2.1) แต่ละ แผนกขององค์กรใด ๆ จะต้องมีความร่วมมือในแนวนอน (Horizontal) แทนที่จะเป็นหลักความ ร่วมมือในแนวตั้ง โดยผ่านทางผู้บริหารสูงสุดขององค์กรนั้น ๆ 2.2) ความร่วมมือจะต้องมีทั้งในขั้น วางแผนและขั้นนำแผนออกปฏิบัติ 2.3) ความร่วมมือไม่ใช่ทำเป็นครั้งคราวแต่จะต้องทำอย่าง ต่อเนื่อง 3) หลักการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ Barnard ได้เน้นถึงแนวความคิดที่เป็นระบบพฤติกรรม การบริหารภายในขอบข่ายงานทางสังคมศาสตร์กล่าวว่า การบริหารจะต้องทำงานในองค์กรเสมอ และในองค์กรมีกิจกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 4) หลักการเชิงระบบ Kuafman ได้ให้คำจำกัดความของ Systems Approaches ว่าเป็นกระบวนการซึ่งมุ่งถึงหลักการ ดำเนินงานที่ยึดเอาศูนย์รวมเป็นหลัก งานทุกชนิดควรเริ่มจากการมีจุดมุ่งหมายของงาน (Needs Identification) ปัญหาที่ต้องแก้ไข (Problems Identification) วิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา (Problems Identification) และวิธีการประเมิน (Evaluation) เพื่อเสนอแนะวิธีการแก้ไขและปรับปรุงในคราว ต่อไป (Recommendation)

จันทรานี สงวนนาม (2545, น. 11) สรุปว่า การบริหาร เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดย ผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จุฑาธิณี สิงห์บุญ (2545, น. 21) สรุปว่า การบริหาร เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของ บุคลากรในองค์กร เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้โดยอาศัยทรัพยากร เทคนิค วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ ผสมผสานให้สอดคล้องกันอย่างเหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตตะ (2545, น. 3) กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร ที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

กัลยกร มั่นถาวรวงษ์ (2547, น. 10) สรุปว่า การบริหาร คือ การดำเนินงานของผู้บริหาร ในการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ

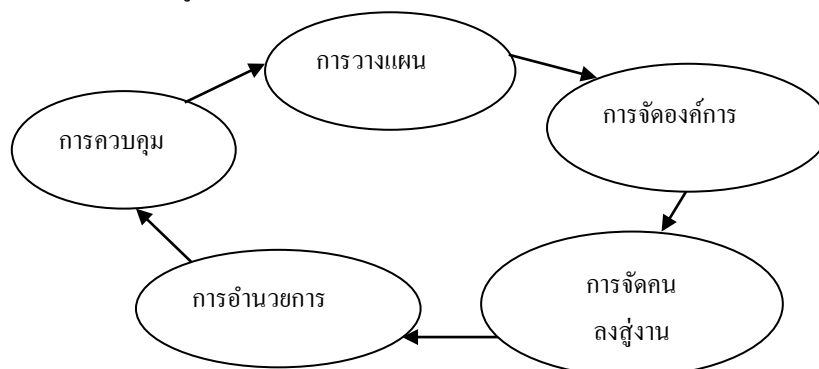
นันทนา แก้วจันทร์ (2550, น. 2) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง 1) การใช้คนและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือตามแผนงานที่วางไว้ 2) การจัดใช้กำลังคน กำลังเงิน กำลังวัสดุและเวลาที่มีอยู่ให้ได้ผลมากที่สุด โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด 3) การทำให้วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ บรรลุผลสำเร็จ โดยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย คือ เงิน คน วัสดุ เวลา ให้เป็นอุปสรรคแก่การปฏิบัติงาน 4) การวางแผนงานและการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน โดยจัดกำลังคน เงิน วัสดุ การประสานงาน การอำนวยความสะดวก การติดต่อสื่อสารและการควบคุมงานให้เหมาะสมที่สุด

จากความหมายของการบริหารดังกล่าวข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยอาศัยกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กระบวนการบริหาร

นักวิชาการแสดงทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2544, น. 16-17) กล่าวว่า กิจการที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารนั้นมีอยู่ 5 ประการดังต่อไปนี้ การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยความสะดวก การควบคุมงานและการจัดคนลงสู่งาน ซึ่งแสดงไว้ในภาพที่ 2.1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. (น.16), โดยปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, 2544, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

2.1.1.1 การวางแผน (Planning) เกี่ยวข้องกับการตั้งจุดประสงค์แล้ววางแผนว่าจะทำให้จุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นบรรลุผลสำเร็จได้อย่างไร จะต้องทำอะไรบ้าง ใครจะต้องกระทำการสิ่งใด จะทำให้สำเร็จได้ที่ตรงไหนและอย่างไร ในขั้นแรกของการวางแผนนั้น จะเป็นการเลือกเป้าหมายขององค์การจากนั้นจะมีการกำหนดเป้าหมายย่อย สำหรับหน่วยงานย่อยขององค์การ ผู้บริหารระดับสูงจะเป็นผู้วางแผนกลยุทธ์ (Strategic Plan) ส่วนผู้บริหารระดับกลางและระดับต้นจะเป็นผู้กำหนดแผนปฏิบัติการ (Operational Action Plan) โดยปกติแล้วแผนกลยุทธ์นั้นมักจะเป็นแผนระยะยาวอาจจะเป็น 5 ปี หรือ 10 ปี ส่วนแผนปฏิบัติการนั้น เป็นแผนดำเนินการในระยะสั้น ๆ

2.1.1.2 การจัดองค์กร (Organizing) เมื่อผู้บริหารการศึกษาได้กำหนดเป้าหมายและพัฒนาแผนงานหรือโปรแกรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายแล้วก็ต้องมีการออกแบบและพัฒนาองค์กรขึ้นมา องค์กรที่แตกต่างกัน ก็มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น การผลิตสารานุกรม ก็ต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนตำรา การผลิตรถยนต์ก็ต้องการเทคนิคการผลิตแบบสายงานประกอบชิ้นส่วน เป็นต้น

2.1.1.3 การอำนวยการ (Directing) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นผู้นำ ได้แก่ การใช้ความสามารถในการสื่อสาร การจูงใจพนักงาน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาในหน่วยงาน เพื่อมุ่งให้งานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.1.4 การควบคุม (Controlling) เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ 1) การกำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงาน 2) การวัดผลการปฏิบัติงาน และเปรียบเทียบกับมาตรฐานงานที่กำหนดไว้ และ 3) การแก้ไขผลการปฏิบัติงานใด ๆ ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้นั้น

2.1.1.5 การจัดบุคลากรลงสู่หน่วยงาน (Staffing) เป็นหน้าที่ทางการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสรรหาและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ขององค์การ

สิริอร ชันธหัตถ์ (2541, น. 44-48) กล่าวว่า หัวใจของการบริหาร คือ กระบวนการบริหาร (Luther Gulick and Lyndall Urwick, 1973, p. 17) ได้เสนอเป็นหลักการว่ากระบวนการบริหารย่อมประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ โดยใช้ตัวย่อของอักษรตัวต้นของแต่ละคำมาเรียงกัน คือ Planning Organizing Staffing Directing Coordinating Reporting และ Budgeting เรียกว่า POSDCoRB ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) การวางแผน (Planning - P) หมายถึง การวางแผนหรือกำหนดโครงการไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ในการบริหารงานใด ๆ ก็ตามผู้บริหารจะต้องรู้จักวางแผน เพราะการวางแผนเป็นหลักการสำคัญขั้นมูลฐานของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า แผนงานเป็นหลักและเป็นรากฐานของการปฏิบัติทั้งปวง ถ้าปราศจากแผนงานแล้วเป็นการยากที่ผู้บริหารจะทำงานให้ได้ผลดี การวางแผนในการบริหารงานนั้นอาจจัดทำเป็น

แผนระยะสั้น หรือแผนระยะยาวก็ได้ รูปแบบของแผนงานควรประกอบด้วยหัวข้อ วัตถุประสงค์ นโยบาย แนวปฏิบัติ และมาตรฐานของงานในการวางแผนนั้นผู้บริหารจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า จะทำอะไร (What) จะทำอย่างไร (How) จะใช้เงินเท่าไร (How Many) จะมอบหมายให้ใครทำ (Who) จะกระทำที่ไหน (Where) และจะกระทำเมื่อใด (When) 2) การจัดองค์การ (Organizing – O) หมายถึง การจัดองค์การหรือจัดหน่วยงาน โดยการจัดแบ่งงานขององค์การหรือของหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน ตลอดจน กำหนดสายงานควบคุมและบังคับบัญชาในลักษณะหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานช่วย (Auxiliary) พร้อมทั้งกำหนดช่วงการบังคับบัญชาไว้ด้วย ซึ่งตามปกติ ช่วงการบังคับบัญชาจะอยู่ระหว่าง 3-15 หน่วยงานย่อยการจัดองค์การเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะถ้ามีการจัดองค์การดีจะช่วยให้เกิดความราบรื่นในองค์การนั้น ในการจัดองค์การอาจแสดงไว้ในรูปของแผนภูมิองค์การ เพื่อให้เกิดการสื่อสารความเข้าใจในองค์การเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ สายการบังคับบัญชา และการติดต่อสื่อสาร 3) การดำเนินการ (Staffing – S) หมายถึง การดำเนินการบริหารงานบุคคลซึ่งเป็นกระบวนการของการสรรหา และคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาสู่หน่วยงาน มีการปฐมนิเทศและมอบหมายงานให้ทั้งบุคลากรใหม่และบุคลากรเก่า มีการบำรุงรักษา สนับสนุนการเลื่อนระดับ และการเลื่อนตำแหน่ง มีการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร มีการพิจารณาความดีความชอบและดูแลเรื่อง สวัสดิการ เนื่องจาก “คน” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการบริหารงานบุคคลจึงมีความสำคัญสูงสุดของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารพึงเอาใจใส่ชีวิตความเป็นอยู่ และความสุข ความทุกข์ของผู้ร่วมงานดูแลผู้ร่วมงานของหน่วยงานให้อยู่ในสภาพที่จะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับบุคคล (Put the Right Man in the Right Place) และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร่วมงาน โดยเสมอหน้ากัน 4) การสั่งการ (Directing – D) หมายถึง การสั่งการ การสั่งการเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการบริหารและเป็นบทบาทที่สำคัญของนักบริหาร เพราะการสั่งการและคำสั่งของผู้บริหารมีผลกระทบต่อพฤติกรรมขององค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งอาจจะไปทำตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ก็ได้ การสั่งการเป็นการตัดสินใจของผู้บริหาร ในการกำหนดให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานหรือดำเนินการในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือเป็นการตัดสินใจในการเลือกทางเดินขององค์การ 5) การประสานงาน (Coordinating – Co) หมายถึง การประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การการประสานงานเป็นขั้นหนึ่งของกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคในการส่งเสริม ชักจูง ตักเตือนและช่วยเหลือให้ทุกหน่วยงานขององค์การ 6) การรายงาน (Reporting – R) หมายถึง การรายงานผลการ

ปฏิบัติงานและการประชาสัมพันธ์ขององค์กรในการบริหารงานนั้นผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เริ่มจากการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การสั่งการ การประสานงานต่อจากนั้นก็เป็นที่หน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องติดตามผลว่าสิ่งที่ได้สั่งการ หรือมอบหมายงานให้แก่ผู้ร่วมงานนั้น ผลการปฏิบัติงานรุดหน้าหรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคและข้อขัดข้องประการใด ผลการปฏิบัติงานสอดคล้องและบรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการประเมินผลงานขององค์กรและประเมินผลการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงานด้วยและจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บังคับบัญชา และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบด้วย 7) งบประมาณ (Budgeting – B) หมายถึง การบริหารงบประมาณในการบริหารงานนั้น ผู้บริหารมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ มีภารกิจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ได้แก่ การจัดทำงบประมาณซึ่งเป็นการวางแผนล่วงหน้าในการขอเงินเพื่อจัดซื้อ หรือจ้าง หรือใช้จ่าย และขั้นตอนที่สอง ได้แก่ การดำเนินการใช้เงินเพื่อจัดซื้อ หรือจ้างตามงบประมาณที่ได้รับ

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนของกระบวนการบริหาร (POSDCoRB), (น. 48), โดย ศิริอร ชันชหัตถ์, 2541, กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.

เสนาะ ตีเขาว์ (2544, น. 13) กล่าวว่า กระบวนการบริหาร (Management Process) เป็นสิ่งที่ระบุให้รู้ว่ากรอบของงานบริหารมีอะไร หรือผู้บริหารต้องทำหน้าที่อะไรในการบริหารงาน การจะเรียนรู้และเข้าใจเรื่องการบริหารองค์การมีแนวการเรียนรู้หลายแนวทาง แต่แนวทางการศึกษาหน้าที่ทางการบริหารขั้นพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายเพราะมีขั้นตอนที่เป็นเหตุเป็นผลและเป็นขั้นตอนตามลำดับก่อนหลังของการบริหารงาน เดิมขั้นตอนของการบริหารอาจมีมากกว่านี้แต่ที่ยอมรับกัน ในตำราบริหารสมัยใหม่ส่วนใหญ่แบ่งออกเป็น 4 หน้าที่ด้วยกัน คือ 1) การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดขึ้นมาล่วงหน้าว่าเป้าหมายเป็นอย่างไรและจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น หน้าที่ในการวางแผนจะต้องระบุผลงานที่ต้องการและหนทางที่จะทำให้อาจได้ผลงานนั้น การวางแผนเป็นการตัดสินใจในปัจจุบันที่จะเลือกวิธีการกระทำเพื่อให้ได้ผลตามต้องการในอนาคต ส่วนปัจจัยที่จะทำให้ได้ตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์อันอาจเกิดขึ้นในอนาคต 2) การจัดองค์กร (Organizing) คือ การจัดสรรทรัพยากร และการเตรียมกิจกรรมที่จะมอบหมายให้คนหรือกลุ่มคนดำเนินการให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การจัดองค์กรจึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดกิจกรรมและทรัพยากรซึ่งเท่ากับเป็นการทำแผนให้เกิดขึ้นจริงโดยการกำหนดงานการมอบหมายงานให้คน และการสนับสนุนบุคคลเหล่านั้นทางด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี 3) การนำ (Leading) คือ กระบวนการในการกระตุ้นส่งเสริมคนให้ทำงานเพื่อบรรลุผลตามแผนงานที่กำหนดไว้ การนำเกี่ยวข้องกับการกระบวนการที่ทำให้คนทำงานร่วมกันจนสำเร็จผลตามเป้าหมายขององค์กร การกระบวนการนำนี้จะสร้างคนให้เกิดความผูกพันในงาน ส่งเสริมให้คนเต็มใจที่จะทำงานและกระตุ้นให้คนทุ่มเทและอุทิศตัวเองให้กับงานจนได้ผลงานตามที่ต้องการ 4) การควบคุม (Controlling) คือ กระบวนการในการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับผลงานกับเป้าหมายหรือมาตรฐาน และแก้ไขให้ได้ตามเป้าหมาย การควบคุมนี้จะทำให้ผู้บริหารรับผิดชอบในการติดตามความก้าวหน้าในงาน กำกับดูแลการทำงานของผู้ปฏิบัติงานตลอดจนติดต่อสื่อสารกับผู้ปฏิบัติถึงผลการทำงานนั้น

2.2 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารที่ดีจะต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุตามจุดหมายที่วางไว้ การบริหารงานจึงจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารการศึกษาในทัศนะต่าง ๆ กัน ดังนี้

ประพันธ์ สุริหาร (2541, น. 17) ได้กล่าวเอาไว้ในหลักการบริหารเกี่ยวกับการบริหารว่า ได้มีผู้รู้ให้คำนิยามไว้ต่าง ๆ กัน แต่ส่วนใหญ่จะต่างกันในเรื่องคำที่ใช้ ส่วนสาระสำคัญจะคล้ายคลึงกันและให้ความหมายที่เหมือนกัน กล่าวคือ การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบระเบียบและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยความพยายามหรือการกระทำของคนอื่น

ชาญชัย อัจฉินสมาจาร (2541, น. 38) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา คือ การทำให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่ถูกต้องจากครูภายใต้ค่าใช้จ่ายที่ดำเนินการโดยรัฐ โดยให้นักเรียนได้รับผลประโยชน์สูงสุด

ลำพอง บุญช่วย (2541, น. 10) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการบริหารอาจพิจารณาได้จากคำถามคำตอบที่ได้รับ คือ

1. จะทำอะไร
2. จะแบ่งแ่งงานเป็นส่วนย่อยอย่างไร
3. จะทำงานให้ลุล่วงได้อย่างไร
4. จะให้ใครทำ
5. จะมีอะไรมาประกอบการทำงาน
6. จะกำหนดเวลาอย่างไร
7. จะทำให้ผลงานออกมามีคุณภาพได้อย่างไร
8. จะทำงานให้ลุล่วงไปด้วยดีได้อย่างไร

ชรณิศวรร จิตขวัญ (2542, น. 7) สรุปว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกด้านเพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียนให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพเป็นการพัฒนาสมาชิกของสังคมให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ และให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

พิสิทธิ์ จันทรเนตร (2542, น. 11) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่มุ่งพัฒนาสมาชิกของสังคมให้เจริญงอกงาม โดยการนำเอาทฤษฎีและหลักการการบริหารทั่วไปมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการและวิธีการจัดการศึกษาดำเนินการให้การศึกษามีประสิทธิภาพ

นภาเดช บุญเชิดชู (2544, น. 14) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ ร่วมกันของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกและชุมชน

รุ่ง ดวงแก้ว (2544, น. 58) ได้เสนอภารกิจในการบริหารสถานศึกษาแบบใหม่ 2 รูปแบบ คือ 1) ให้งานวิชาการเป็นศูนย์กลางของภารกิจทั้งหลายและมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนภารกิจอื่น ๆ ที่มาสนับสนุนการเรียนยังคงเดิม แต่ให้เพิ่มความสำคัญกับงานที่เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ที่จะเข้ามาสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้จากแหล่งเรียนรู้ที่จะเข้ามาสนับสนุนที่หลากหลายและงานด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถสืบค้นและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง 2) ภารกิจของสถานศึกษาในอนาคตแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ภารกิจด้านการเรียนรู้เป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของสถานศึกษา ภารกิจด้านการสอนเป็นภารกิจของครูและบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการสอนทั้งหมด ภารกิจด้านการบริหาร คืองานของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ได้แก่งานบริหารทั่วไป งานการเงินการคลัง พัสดุและงานอาคารสถานที่

วรุณยุพา วิโนทพรรษ์ (2546, น. 9) สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามที่ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาร่วมกันกระทำ เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในทุก ๆ ด้าน โดยมีการใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุและวิธีการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กัลยกร มั่นถาวรวงศ์ (2547, น. 1) สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมกันเพื่อพัฒนาสมาชิกขององค์กรให้มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีของสังคมและมีประสิทธิภาพด้วยกระบวนการบริหารที่สอดคล้องและเหมาะสม

จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมของการศึกษาที่เกิดจากบุคลากรหลาย ๆ คนร่วมมือกันดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกด้าน โดยอาศัยวิธีการการจัดองค์การ การสั่งการ การอำนวยความสะดวกและปรับปรุง เพื่อพัฒนาสมาชิกในสังคมให้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.2.1 หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, น. 2-3) 1) หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม เป็นผู้มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ใฝ่รู้ มีทักษะ ในการแสวงหาความรู้ที่พอเพียงต่อการพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตส่วนตน สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย 2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย ให้มีความรักและภาคภูมิใจใน

ท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพสุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน และมีลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชน สังคมไทยและสังคมโลก 3) หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทั้งปวงต้องมีสิทธิ์ เสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงเท่าเทียมควบคู่ไปกับคุณภาพ โดยไม่แบ่งชั้นหรือความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม 4) หลักการมีส่วนร่วมองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น และภาคเอกชนมีส่วนร่วม ในการบริหารและจัดการศึกษาร่วมกันสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี และตอบสนองความต้องการของ ท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐธรรมแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจาย อำนาจ 5) หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์และมาตรฐานการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานต้อง สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นโยบาย การศึกษาของรัฐ ที่แถลงต่อรัฐสภาสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และสัมพันธ์เชื่อมโยง กับมาตรฐานอาชีวศึกษา และมาตรฐานการอุดมศึกษา

2.2.2 ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่ง ให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษาดำเนินการโดยอิสระคล่องตัว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วน ได้เสียประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีขอบข่ายการบริหารสถานศึกษารวม 4 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 33-73) 1) ด้านการบริหารงานวิชาการการบริหารวิชาการ เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษามีขอบข่ายการบริหารที่สำคัญรวม 12 ด้าน ดังนี้ 1.1) ด้านการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา 1.2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 1.3) ด้านการวัดผล ประเมินผล และ เทียบโอนผลการเรียน 1.4) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 1.5) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 1.6) ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 1.7) ด้านการนิเทศ การศึกษา 1.8) ด้านการแนะแนวการศึกษา 1.9) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา 1.10) ด้านการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน 1.11) ด้านการประสานความ ร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 1.12) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน งานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 2) การบริหารงาน งบประมาณ การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมี ความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และการบริหาร

งบประมาณแบบมุ่งผลงาน ให้มีการจัดการผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการการศึกษา มีขอบข่ายภารกิจที่สำคัญรวม 7 งาน ดังนี้ 2.1) การจัดทำและเสนอของบประมาณ 2.2) การจัดสรรงบประมาณ 2.3) การตรวจสอบติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการทำงาน 2.4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา 2.5) การบริหารการเงิน 2.6) การบริหารบัญชี 2.7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ 3) การบริหารงานบุคคล การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว มีอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ขอบข่ายภารกิจการบริหารงานบุคคลที่สำคัญมี 5 งาน ดังนี้ 3.1) การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง 3.2) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3.3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 3.4) วินัยและการรักษาวินัย 3.5) การออกจากราชการ 4) การบริหารทั่วไป การบริหารงานทั่วไปเกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้การบริหารงานอื่น ๆ ให้บรรลุมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีขอบข่ายภารกิจที่สำคัญรวม 19 งาน ดังนี้ 4.1) การดำเนินงานธุรการ 4.2) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4.3) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ 4.4) การประสานและพัฒนาเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ 4.5) การพัฒนาระบบบริหารและพัฒนาองค์กร 4.6) งานเทคโนโลยีสารสนเทศ 4.7) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป 4.8) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 4.9) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน 4.10) การรับนักเรียน 4.11) การส่งเสริมประสานงานจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย 4.12) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 4.13) การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน 4.14) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา 4.15) การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา 4.16) การประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น 4.17) การจัดระบบการควบคุมภายใน 4.18) การบริการสาธารณะ 4.19) งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กร โดยใช้เทคนิคต่างๆ ทั้งกำลังคน ความคิด งบประมาณ วัสดุและเวลาเพื่อให้แผนปฏิบัติงานที่วางไว้บรรลุวัตถุประสงค์

2.3 การระดมทรัพยากร

2.3.1 ความหมายการระดมทรัพยากร

การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษา ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะในการจัดการศึกษาจะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรในท้องถิ่นชุมชนที่จะมาช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการระดมทรัพยากรไว้พอสรุปได้ ดังนี้

กฤษณา สว่างแสง (2542, น. 12) ให้ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง บุคคล สถานที่ และวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติและกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษา

สุกร บุญราช (2544, น. 5-8) ให้ความหมาย การระดมทรัพยากร ว่าเป็นการแสวงหาการรวบรวมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษา และได้ให้ความหมายของ ทรัพยากรท้องถิ่นโดยสรุปว่าเป็นสิ่งที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนทั้งหมด ทั้งในรูปของทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรทางสังคมและทรัพยากรทางการเงิน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545, น. 4-27) ได้ระบุการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 1 มาตรา 9(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา หมวด 7 มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงิน และทรัพย์สินทั้งทางภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ สถาบันทางสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 25) ให้ความหมาย การระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นการรวบรวมแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งหมด ทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรทางสังคมและทรัพยากรทางธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการบริหาร โรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุปว่า การระดมทรัพยากร หมายความว่า การรวบรวม การแสวงหาทรัพยากรทุกประเภทที่มีในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากการดำเนินงานหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ในการระดมทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.3.2 นโยบายการระดมทรัพยากร

แนวนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

การจัดการศึกษาเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม สังคมจะได้ประโยชน์อย่างยิ่งหากคุณมีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้สังคมจึงควรลงทุนเพื่อการศึกษาและในการลงทุนเพื่อศึกษานั้นควรเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, น. 112)

การระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบัน และองค์กรต่างๆในสังคม สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ราชย์ด้านการศึกษาที่รัฐจัดสรรให้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นการเก็บภาษีรายได้ทางอ้อม เก็บตามความสามารถในการเสียภาษี จึงถือว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, น. 113) การระดมทรัพยากรทางการศึกษานั้น แหล่งงบประมาณมาจากงบประมาณแผ่นดินและบางส่วนมาจากการระดมทุนทุกส่วนของสังคม เพื่อการจัดการศึกษาด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, น. 116) 1) มาตรการทางด้านภาษี เครื่องมือในการระดมทรัพยากรและการลงทุน คือ การลดต้นทุนการระดมทุน ได้แก่ การลดหย่อน การยกเว้นภาษีโรงเรียนและที่ดินสำหรับสถานศึกษาเอกชน การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสินค้านำเข้าที่ใช้เพื่อการศึกษา 2) การกันรายได้จากการจัดเก็บภาษีมาใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ การจัดเก็บภาษีมรดกโดยนำมูลค่าขั้นต่ำของมรดกที่จะเก็บและให้กันรายได้จากการเก็บภาษีสินค้านำเข้าที่ใช้เพื่อการศึกษา 3) การสนับสนุนให้มีการบริจาค ได้แก่ การเพิ่มรายการบริจาคเพื่อการศึกษาเป็นรายการลดหย่อนภาษีเงินได้ แยกต่างหากจากรายการลดหย่อนภาษีการบริจาคเพื่อการกุศลอื่น ๆ 4) การยกเว้นค่าธรรมเนียมการโอนอสังหาริมทรัพย์ที่บริจาคเพื่อการศึกษา หากมีการจัดเก็บภาษีมรดกให้ยกเว้นการรับมรดกที่บริจาคเพื่อการศึกษา 5) การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย กำหนดให้

ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 35 ของต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา 6) การให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารทรัพย์สินของสถานศึกษา ได้แก่ รายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาและบุคลากร 7) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนการศึกษา กำหนดขนาดและรูปแบบที่เหมาะสมของสถานศึกษา การกำหนดขนาดและอัตรากำลังครูในสถานศึกษา การจัดให้มีมาตรฐานการจัดการทางการเงิน 7 ประการ การเปลี่ยนระบบบัญชีจากเกณฑ์เงินสดย่อยมาเป็นบัญชีตามเกณฑ์พึงรับพึงจ่าย 8) การระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ได้แก่ การออกพันธบัตรการศึกษา การออกฉลากกินแบ่งรัฐบาล เพื่อนำรายได้มาใช้สำหรับการศึกษา การสนับสนุนให้สถานศึกษามีเงินทุนระยะยาว โดยการนำเงินงบประมาณเหลือจ่ายเข้าเป็นทุนสะสมสถานศึกษา โดยไม่ต้องนำส่งกระบวนการคลัง การกำหนดอัตราค่าสาธารณูปโภคสำหรับบริการทางการศึกษาในอัตราพิเศษ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นโยบายระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาเป็นการลงทุนเพื่ออนาคต เนื่องจากการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม สังคมจะได้ประโยชน์อย่างยิ่ง หากคนมีคุณภาพตามเป้าหมาย นโยบายจึงมีการตราเป็นกฎหมายเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นๆ การระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมในหลักการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบัน และองค์กรต่างๆ ในสังคม สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการกำหนดรูปแบบในการระดม เช่น มาตรการทางด้านภาษี การกันรายได้จากการจัดเก็บภาษี การสนับสนุนให้มีการบริจาค การยกเว้นค่าธรรมเนียมการโอนอสังหาริมทรัพย์ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายการให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการทรัพย์สินของสถานศึกษา การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การออกพันธบัตรการศึกษา การออกฉลากกินแบ่งรัฐบาล

2.3.3 แนวทางการระดมทรัพยากร

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, น. 20 - 30) ได้กล่าวถึง การระดมทรัพยากรในการจัดการศึกษาว่า คือ การหาวิธีการหาค่าใช้จ่ายมาเสริมระบบการศึกษาให้ประชาชนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้คือ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนท้องถิ่น พื้นฐานที่สำคัญของการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและการพัฒนา คือ การจัดหาทรัพยากรที่จำเป็น วิธีการจัดหาจัดสรรและใช้ทรัพยากรมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความสามารถของครู และผู้บริหารที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปสถานศึกษา ทรัพยากร มิได้หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์และวัตถุดิบ แต่หมายรวมถึง ข้อมูลข่าวสาร เครื่องอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีและผู้เชี่ยวชาญในการนำวิธีการอย่างใหม่ไปปฏิบัติหรือการนำเทคนิคการสอนอย่างใหม่ไปปฏิบัติ

นอกจากจะต้องการวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือแล้ว ยังต้องการเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ และการสนับสนุนทางด้านเทคนิค ขณะเดียวกัน เวลาที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการนำความคิดวิธีการอย่างใหม่ไปสู่การปฏิบัติ ในการเตรียมตัวก้าวสู่ โครงสร้างใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น บทบาทของโรงเรียนในฐานะเป็นนิติบุคคลต้องจัดการ เรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน โรงเรียนต้องมีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยรับการ สนับสนุนจากส่วนกลาง จากชุมชน จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามาใช้เพื่อการจัดการศึกษา

ศิริกาญจน์ โกลสุภัก (2542, น. 184-190) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และสถานศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สถานศึกษามีวิธีการระดมทรัพยากรโดย พิจารณาเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาจากบุคคลที่มีคุณสมบัติโดดเด่นในชุมชน รวมทั้งมีความรู้ พอสมควรกล้าแสดงความคิดเห็นและเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะทำประโยชน์ให้กับสถานศึกษาได้ โดย คณะกรรมการสถานศึกษาในส่วนที่เป็นคนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการศึกษา เนื่องจาก ผู้บริหาร สถานศึกษาเป็นกำหนดนโยบายของสถานศึกษาแล้วนั้น นโยบายดังกล่าวมาเสนอต่อที่ประชุม คณะกรรมการสถานศึกษา บทบาทการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในส่วนของ การกำหนดนโยบายของสถานศึกษา จึงเป็นฝ่ายสนับสนุนคอยเสริมสร้างและให้การช่วยเหลือรวมทั้ง การตัดสินใจในการเลือกดำเนินการ โดยคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะร่วมกัน แสดงความคิดเห็นต่อนโยบายดังกล่าวแล้ว จึงร่วมกันพิจารณาตัดสินใจว่าในเรื่องใดสถานศึกษา ควรมี นโยบายในการปฏิบัติอย่างไร การจัดทำแผนงานและ โครงการของสถานศึกษา คณะกรรมการมีวิธีการจัดทำแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา โดยการมอบหมายให้คณะกรรมการ สถานศึกษาที่เป็นคณะครูไปร่วมเขียนแผนพัฒนาสถานศึกษาประจำปี โดยก่อนที่จะเขียน รายละเอียดของแผน คณะครูที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาจะจัดทำโครงการร่างของแผนมา เสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษาทั้งหมดพิจารณาก่อนว่าจะทำอะไรเพิ่มเติมหรือลดอะไรบ้าง เมื่อตกลงกันแล้วทางคณะครูจึงไปจัดทำเป็นต้นฉบับร่างและนำเสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ ซึ่งส่วนมากในการพิจารณาคณะกรรมการสถานศึกษาจากฝ่ายอื่นมักจะ ไม่เสนอแนะให้ปรับปรุงหรือแก้ไขแผนฉบับร่างที่นำเสนอ แต่จะเสนอให้เพิ่มเติมในบางกรณีที่ยัง มีไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ในส่วนของการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาทุกครั้ง เลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจะนัดหมายกับคณะกรรมการสถานศึกษา ล่วงหน้าเป็นการภายใน เพื่อหาเวลาว่างของคณะกรรมการส่วนใหญ่ให้ตรงกัน แล้วจึงเชิญประชุม อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกครั้งคณะกรรมการสถานศึกษาจะมาประชุมครบเกือบทุกคน ยกเว้นการประชุมที่มีวาระของการขออนุมัติงบประมาณ คณะกรรมการสถานศึกษาจะมาครบทุกคน การ พัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทอย่างมากต่อการ

พัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณสถานศึกษาและมักจะเป็นฝ่ายริเริ่มดำเนินการในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นส่วนของการช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานของทางสถานศึกษา การร่วมดูแลความประพฤติของนักเรียน เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในชุมชน จึงเป็นหน้าที่สำคัญ คือ การสังเกตความประพฤติของเด็กในชุมชน เพื่อนำข่าวสารหรือเบาะแสเกี่ยวกับพฤติกรรมนอกเวลาเรียนของนักเรียนมาบอกครู หรือจะใช้วิธีการตรวจตราและดูแล ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระทางด้านการดูแลเด็กนอกเวลาเรียนได้เป็นอย่างดีและเป็นการช่วยเหลือสถานศึกษาในการคลี่คลายปัญหาด้านความประพฤติที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง การร่วมระดมทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ลักษณะการระดมทุนของสถานศึกษาเป็นการระดมทุนทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทั้งในลักษณะการขอบริจาค การจัดให้มีการทำบุญ เช่น การทอดผ้าป่า ทอดกฐิน การแสดงพระธรรมเทศนาของพระที่มีชื่อเสียงหรือการเรียกริเงินจากผู้ปกครองนักเรียนโดยตรง การประสานและการเป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา การที่คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทในการปกครองภายในชุมชนและบางส่วนก็เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้มีโอกาสคลุกคลีกับประชาชนมาก บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาที่พบประการหนึ่งก็คือ การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนทราบข่าวสารและความก้าวหน้าในการทำงานของสถานศึกษา เช่น การเล่าถึงการพัฒนาสถานศึกษาในด้านต่างๆ การจูงใจให้ผู้ปกครองนักเรียนส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในสถานศึกษา เป็นต้น การจัดการศึกษาและการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน แม้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาจะไม่ได้เข้ามาดูแลในเรื่องการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยตรง แต่ก็มีส่วนร่วมรับรู้การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา จากรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาต่อที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ส่วนลักษณะการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการจัดการศึกษา พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษามาก เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีที่ทำการตั้งอยู่ในบริเวณสถานศึกษาทำให้มีโอกาสพบปะพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา อีกประการหนึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ในชุมชนทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ทั้งในการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาสถานศึกษาและเป็นการทำงานในลักษณะของการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของสถานศึกษาเป็นอย่างมาก

นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ (2543, น. 29-30) ได้ทำการศึกษาเรื่องไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาในปี 2542 พบว่า กิจกรรมของคณะกรรมการสถานศึกษาที่ได้ดำเนินการร่วมกับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา ได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับการหาทุนสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา เช่น การจัดหาทุนการศึกษา การจัดงานประจำปีต่างๆ

การทอดผ้าป่า การวิ่งการกุศล การตั้งกองทุนช่วยเหลือสถานศึกษา การหาทุนสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบการ การตั้งกองทุนอาหารกลางวัน กิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ เช่น การปรับปรุงอาคารเรียน ห้องเรียน การพัฒนาบริเวณสถานศึกษา การทำป้ายชื่อสถานศึกษา การปรับปรุงสนามเด็กเล่น การขุดสระน้ำ การปรับปรุงสนามสถานศึกษา การสร้างโรงอาหาร การสร้างรั้ว การตกแต่งสวยห่อม การจัดทำโต๊ะอาหาร การปลูกต้นไม้บริเวณสถานศึกษา การสร้างห้องสมุด การสร้างสนามกีฬา การขุดคูระบายน้ำ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา เช่น แข่งขันกีฬา ฟุตบอล ชุมชนด้านยาเสพติด กิจกรรมกีฬาของผู้ปกครองนักเรียน กิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพในสถานศึกษา เช่น โครงการทฤษฎีใหม่ โครงการปาล์มน้ำมันสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา การเลี้ยงปลา กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันประถมศึกษาแห่งชาติ การแห่เทียนเข้าพรรษา กิจกรรมวันอาลาอาลัย กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันสงกรานต์ วันลอยกระทงและสุดท้ายกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมวันอนุรักษ์เอกลักษณ์ไทย กิจกรรมส่งเสริมวิชาการและความต้องการชุมชน กิจกรรมรณรงค์แก้ปัญหายาบ้า กิจกรรมผู้สูงอายุในสถานศึกษา กิจกรรมออกร้านกีฬาในกลุ่มสถานศึกษา การประสานงานองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อพัฒนาสถานศึกษา การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียน กิจกรรมเรารักสถานศึกษา สถานศึกษาสีเขียว กิจกรรมพัฒนาที่สาธารณะในชุมชน เป็นต้น

นางเยาว์ ศักดิ์คำศักดิ์ (2548, น. 112-113) ศึกษากระบวนการจัดการการเงินนอกงบประมาณในสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า สถานศึกษาใช้วิธีการเข้าหาแหล่งทุนโดยผู้บริหารและคณะกรรมการใช้ศักยภาพเดินเข้าไปหาทำสัมพันธไมตรีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว มีการร่วมกิจกรรมกับส่วนรวม ทั้งกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมส่วนรวม เพื่อที่จะเชื่อมโยงจากความสัมพันธ์มาสู่กิจกรรมหาเงินทุนให้โรงเรียน ทั้งนี้คนเราเมื่อมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมมีความผูกพันยอมเห็นอกเห็นใจ จึงยอมช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ ดังนั้น คณะกรรมการและผู้บริหารจึงได้วางแผนที่จะเข้าแหล่งทุนต่าง ๆ ดังนี้ 1) การเข้าถึงองค์กร ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เป็นกลยุทธ์ที่ผู้บริหารและคณะครูได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน องค์กร หน่วยงานที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เข้าร่วมในการประชุมทำประชาพิจารณ์ของหมู่บ้าน เข้าร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการที่ได้เข้าไปร่วมประเพณีต่างในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีทางศาสนา หรือประเพณีอื่น ๆ เช่น ไปช่วยงานในวัด เป็นที่ปรึกษาหรือเป็นกรรมการของวัด ไปร่วมงานแต่งงานของศิษย์เก่า งานแต่งงานของบุคคลในชุมชน หรือไปงานศพของบุคคลต่างๆในชุมชนหรือที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในองค์กรหรือหน่วยงานที่รู้จัก โดยไปเป็นกลุ่มคณะเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน 2) การเข้าหาผู้มีอุปการคุณหรือผู้มีบุญ

คณะกรรมการหรือผู้บริหาร เพื่อหาเบาะแสว่าในชุมชนใครบ้างเป็นผู้ใจบุญ มีฐานะพอที่จะทำบุญกับโรงเรียนกับเด็กนักเรียนได้ และมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนบ้างพอสมควร เช่น เป็นศิษย์เก่า เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ประกอบการ หรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในชุมชน หรือที่ผู้ปกครองหรือบุคคลในชุมชนไปทำงานด้วย ทางคณะกรรมการและผู้บริหารได้ไปติดต่อให้มาบริจาคเงินซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ บางคนได้บริจาคขึ้นอยู่กับฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น หรืออาจจะขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ในขณะนั้น และถ้าประกอบอาชีพเกษตรอาจจะขึ้นอยู่กับราคาพืชผล ในการเข้าหาผู้มีอุปการคุณหรือผู้ใจบุญก็ต้องวางแผนให้เหมาะสม 3) เข้าหาเครือข่าย คณะกรรมการและผู้บริหารได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในรูปแบบเครือข่ายญาติพี่น้อง เจ้านาย ติดต่อพูดคุยเป็นการภายในแล้วจึงพาผู้บริหารหรือคณะกรรมการคนอื่น ไปพบแหล่งทุนเพื่อพูดคุยและได้ทำหนังสือเป็นทางราชการพร้อมรายละเอียดที่โรงเรียนต้องการจะนำมาใช้จ่าย การกระทำดังกล่าวทำให้แหล่งเงินทุนได้เห็นถึงรายละเอียดในการปฏิบัติงานจึงให้ความช่วยเหลือ แต่ในทางตรงกันข้ามโรงเรียนใกล้เคียง โรงเรียนในเครือข่ายขนาดเล็กด้วยกันไม่ได้นำเงินที่หามาได้ทั้งการขอความอนุเคราะห์และการผลิตของขามาเอื้อเพื่อพ่อแม่และช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน แต่ในการช่วยเหลือโรงเรียนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงหรือโรงเรียนในเครือข่ายผู้บริหารและคณะครูใช้เงินส่วนตัวบริจาคเพื่อจัดกิจกรรมดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จ ในกรณีที่เงินไม่พอ ได้มีการบริหารเงินนอกประมาณร่วมกัน โดยกลุ่มเครือข่ายเป็นผู้ดำเนินการไปขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานหรือองค์กรใหญ่ๆนอกชุมชนได้ เนื่องจากมีพลัง มีขอบเขตของกลุ่มคนเพิ่มขึ้น พลังและเครือข่ายในการหางบประมาณย่อมมากขึ้นเป็นการพึ่งตนเอง พึ่งกันเองและใช้ทรัพยากรร่วมกัน ยังมีข้อจำกัดแต่รัฐบาลต้องการให้สถานศึกษาต่าง ๆ ใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อลดต้นทุน คือ สร้างกลไกใหม่เพื่อยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น

เจน แผลงเดชา (2549, น. 35) ได้กล่าวไว้ว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่สถานศึกษาแสวงหาทรัพยากรสิ่งจำเป็นที่ต้องมี ต้องใช้ประกอบด้วย บุคลากรทางการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการเครื่องมือเครื่องใช้ อาหารกลางวัน สาธารณูปโภค ภูมิปัญญา สื่อ แรงงาน เงินจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาและประกันคุณภาพการศึกษาขั้นต่ำของสถานศึกษาที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้สถานศึกษาได้มีการใช้กลวิธีการระดมทรัพยากรอย่างหลากหลาย สถานศึกษาบางแห่งก็อาศัยคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีบทบาทในท้องถิ่น บางแห่งสร้างความสัมพันธ์ชุมชนเพื่อเป็นแนวร่วมบางแห่งได้จากการบริการหรือขายสินค้าหรือสิ่งที่ผลิตได้

จากความหมายของการการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าวข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่สถานศึกษาแสวงหาทรัพยากร สิ่งจำเป็นที่ต้องมีต้องใช้ ประกอบด้วย บุคลากร

ทางการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารกลางวัน สาธารณูปโภค ภูมิปัญญา สื่อ แรงงาน เงิน จากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุง พัฒนาและประกัน คุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำของสถานศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ สถานศึกษาได้มีการ ใช้กลวิธีการระดมทรัพยากรอย่างหลากหลาย สถานศึกษาบางแห่งก็อาศัยคณะกรรมการสถานศึกษา ที่มีบทบาทในท้องถิ่น บางแห่งสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อเป็นแนวร่วม บางแห่งได้จากการ บริการหรือการขายสินค้าหรือสิ่งที่ผลิตได้

2.3.4 หลักการจัดสรรทรัพยากร

การจัดทรัพยากรเพื่อการศึกษาควรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ดังนี้ 1)หลักประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ หมายถึง ต้นทุนของการจัดการศึกษาจะต้องสะท้อนถึงประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ภายใต้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด 2) หลักการมีส่วนร่วม ตามประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับตามความสามารถในการจ่ายการให้ผู้เรียน รับภาระตามหลักประโยชน์ที่ได้รับ โดยคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายของผู้เรียนการจัดสรร งบประมาณในส่วนนี้ควรคำนึงถึงสัดส่วนการรับภาระค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมระหว่างรัฐกับผู้เรียน โดยให้สถานศึกษาจัดเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่สะท้อนถึงต้นทุนของการจัดการศึกษาควบคู่ สำหรับผู้เรียนที่ด้อยโอกาส เพื่อให้ได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษา 3) หลัก ความเป็นธรรม การจัดสรรงบประมาณ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัย แวดล้อม จัดสรรงบประมาณที่แตกต่างกันให้ผู้เรียนที่มีลักษณะความต้องการจำเป็นที่ต่างกัน เพื่อความเสมอภาคในโอกาสและเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาของผู้เรียน (Vertical Equity : Equity) 4) หลักความเสมอภาค เป็นการจัดสรรงบประมาณที่เท่ากัน ให้ผู้เรียนทุกคน โดยไม่ คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัยแวดล้อม (Horizontal Equity : Equity) 5) หลัก เสรีภาพ ในการเลือกให้ผู้เรียนมีสิทธิการเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษาที่ต้องการภายใต้การแข่งขัน ตามกลไกของตลาด ทำให้ผู้เรียนได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพทำให้เกิดการแข่งขันด้าน คุณภาพการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษา 6) หลักการกระจายอำนาจ สถานศึกษามีความเป็น อิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนตามแนว ทางการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นมาตรฐานตาม โครงสร้างการกระจายอำนาจ อีกทั้งเป็นการ ส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถแข่งขันในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพภายใต้หลักความเสมอภาค และความเป็นธรรม

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542ได้กำหนดเกี่ยวกับการยกระดับทรัพยากร แนวทางการศึกษาทรัพยากรทางการศึกษาไว้ในหมวดที่ 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ตามมาตรา 58-63 ดังมีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุน ด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชนเอกชนองค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้ 1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามเหมาะสม ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด 2) ให้บุคคล ครอบครัวยุวมชน เอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุนการอุดหนุนและมาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้ 1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไป เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน 2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของเงินกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวยุวมชนที่มีรายได้น้อย ตามความเหมาะสมและความจำเป็น 3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่ม ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม วรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง 4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติและภารกิจของสถานศึกษา โดยให้อิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไป ให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์กรมหาชน 5) จัดสรรทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน เพื่อให้พึ่งตนเอง 6) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบติดตามและประเมินผลประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษานโยบายการจัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังได้บัญญัติไว้ใน หมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า ให้มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากทุกด้านทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการจัดการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 30) ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใน หมวดที่ 8 เรื่องทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษาและปฏิบัติตามนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ในเรื่องการกำหนดยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาและจะต้องปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานในการจัดทำวิสัยทัศน์และการกำหนดแนวทางในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนหรือหน่วยงานเพื่อให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จที่สุด

2.3.5 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมไว้ในหลายมาตรา เช่น มาตรา 8(2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มาตรา 24(6) จัดการเรียนรู้ให้ชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการ โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, น. 69) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สิ่งที่กำหนดแบบแผนของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เงื่อนไขด้านบริบทของชุมชนเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เงื่อนไขสภาพแวดล้อมของชุมชน เงื่อนไขด้านโรงเรียน ตัวคณะกรรมการ และลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นแบบหลวมๆตามบทบาทการมีส่วนร่วม

พจนี เทียมศักดิ์ (2543, อ้างถึงใน เจน แผลงเดชา, 2549, น. 38) ศึกษาเกี่ยวกับ ปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน พบว่า การมีส่วนร่วมที่จะกำหนดแบบแผนและ เจื้อนใจการเรียนรู้มี 3 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วมแบบผิว เผิน ประชาชนมีส่วนร่วมจำกัดเฉพาะที่ถูกกำหนดให้เข้ามามีส่วนร่วมแบบบางส่วน กล่าวคือ เปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนเป็นบางส่วนอย่างเต็มที่ การมีส่วน ร่วมแบบสมบูรณ์ ซึ่งหมายถึง การร่วมดำเนินกิจกรรมระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ มีความเสมอภาคซึ่งกัน มีบทบาทและอิทธิพลในการทำกิจกรรมร่วมกัน

จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส (2544, น. 38-40) ได้กล่าว ถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของ โรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า โรงเรียนและชุมชนต้องถกทอการมีส่วนร่วมให้ตรงกับความต้องการของ กันและกันอย่างใกล้ชิด โรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนได้ส่วนเสียชุมชนมีส่วนร่วม วางแผน ร่วมหาทางเลือกในการปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาโรงเรียน ไม่ให้แปลกแยกจากชุมชน จัดการศึกษาด้วยการระดมทุนทางสังคมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทาง วัฒนธรรมและทุนทางปัญญาจากชุมชน เพื่อสร้างสถาบันและกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างแท้จริงและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว ข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนใน ฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับสิ่งที่หน่วยงานหรือ องค์กรนั้นดำเนินการอยู่ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการ ตัดสินใจให้ความช่วยเหลืองานกับกลุ่ม กับคณะองค์กร ตลอดจนร่วมในการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานบริบทสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น

เจลีชว นุริภักดี และคณะ (2545, น. 113-114) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วม ของประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดคน โยบาย อันเป็น กระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการดำเนินงานดังกล่าวร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วมในการรับ ประโยชน์จากการบริหาร รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นไปได้ โดยทางตรงหรือทางอ้อมอีกด้วย

ประเสริฐ ภัทรมัย และคณะ (2546, น. 32) ได้กล่าว ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าไปมีบทบาทตั้งแต่การได้รับ ข่าวสารข้อมูล การให้ข่าวสารข้อมูล การสนับสนุนทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยที่ ประชาชนอาจเข้าไปมีบทบาทในระดับใดระดับหนึ่งหรือหลายระดับ โดยที่ความคิดและความ ต้องการของประชาชนนำไปเป็นสาระส่วนหนึ่งหรือทั้งหมด ในการพิจารณากำหนดนโยบายหรือ

ตัดสินใจในความสำคัญและความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสและความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารงาน กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินงานและการประเมินผลการทำงานเป็นการสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะส่งผลให้เกิดการรับรู้ที่ใกล้เคียงกันและเกิดความเข้าใจที่ดีระหว่างกันทำให้ผู้มีส่วนร่วมมีความรู้สึกผูกพันและมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นกระบวนการตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้อาจกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้ 1) รูปแบบของการมีส่วนร่วมเพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชน ซึ่งอาจดำเนินการประชาสัมพันธ์ เช่น แจกแผ่นพับ จดหมายข่าว เสียงตามสายประชุมชี้แจง ในขณะที่เดียวกันหากต้องการให้ประชาชนระบุปัญหาความต้องการ ทางเลือกในการแก้ปัญหาการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจทำได้โดยการสัมมนาระดมความคิด การแสวงหา การประชุมปฏิบัติการ หรือการทำประชาพิจารณ์ 2) การระดมทรัพยากรเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในรูปแบบของการสนับสนุนในด้านวัตถุประสงค์ เช่น แรงงาน เงิน อุปกรณ์ต่าง ๆ 3) ระดับการร่วมตัดสินใจ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมแลกเปลี่ยนข่าวสาร อภิปรายและตัดสินใจ โดยอาจจัดในรูปคณะกรรมการ ผู้แทนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรชุมชน และนักวิชาการ 4) ระดับการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้กำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานและรับผิดชอบด้วยตนเอง โดยอาจมีรูปแบบการจัดการตนเองของชุมชน และองค์กรการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ การสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดกับผู้มีส่วนร่วม ความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการของการมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว การคำนึงถึงกลุ่มไร้เสียงหรือด้อยโอกาสที่มักถูกละเลยและผลักดันให้อยู่วงนอก เพราะจะเป็นเงื่อนไขนำไปสู่การไม่เข้าใจต่อกัน ในที่สุดแนวคิดเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นจะเป็นผลสะท้อนให้เห็นว่าปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมของการบริหารสถานศึกษาจะต้องอาศัยหลักการบริหาร ทั้งการกำหนดเป้าหมายและคุณภาพรวมทั้งการใช้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมการมองเห็นคุณค่าในตัวมนุษย์ยอมรับความเหมือนและความแตกต่างของบุคคล เพื่อเป็นแนวทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามแต่โอกาส ตามความรู้ความสามารถ และความต้องการ

ขนิษฐา กาญจนรังสินนท์ (2548, อ้างถึงใน เจน แผลงเดชา, 2549, น. 37) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมไว้ว่าในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ประชาชนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่เขาจะได้รู้ได้เห็นมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ที่เขาจะได้

ดำเนินการ ได้ตระหนักในคุณค่าของผลงานแสดงถึงความสามารถที่ซ่อนเร้นออกมา ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนที่จะเข้ามาแสดงความเห็นในการกำหนดชนิดของการพัฒนาที่จะมีในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นความร่วมมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กิจกรรมของ โครงการหนึ่งเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้เมื่อการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงาน และภารกิจต่าง ๆ ดังนั้นกิจกรรมสำคัญที่ต้องกระทำก็คือ จะต้องมีการผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจัง (Active Participation) ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักการสำคัญที่ว่า 1) การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการและเจตคติของประชาชน 2) ถ้าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนาแล้วจะทำให้ประชาชนยอมรับแผนงาน โครงการพัฒนานั้น ๆ อย่างสมบูรณ์ 3) เป็นการสร้างประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมของกลุ่มบุคคลในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ทุกส่วนภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานและภารกิจต่าง ๆ ดังนั้น กิจกรรมสำคัญที่ต้องกระทำก็คือจะต้องผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังทุกด้าน

2.3.6 ปัญหาการระดมทรัพยากร

เมื่อพิจารณาถึงการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาไว้ว่า ควรมีหน้าที่ในการวางแผนการรณรงค์ส่งเสริมการระดมทุนทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาจัดทำข้อมูลสารสนเทศและระบบการรับจ่ายทุนทางการศึกษา เชิดชูเกียรติ สนับสนุนการศึกษาและทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา(สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, น. 26)

2.3.6.1 ปัญหาการระดมทรัพยากรบุคคล

ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยปกติแล้วแต่ละสถานศึกษาจะขาดแคลนทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภท แต่ละโรงเรียนจึงต้องใช้ความสามารถตามศักยภาพในการระดมทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ในการบริหารการศึกษาในส่วนของโครงการระดมทรัพยากรบุคคลได้พบปัญหา อุปสรรคโดยทั่วไป พอสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, น. 78-81) 1) ปัญหาเกี่ยวกับบุคคล 1.1) บุคลากรในท้องถิ่น มีจำนวนน้อยมาก 1.2) บุคลากรไม่มีเวลาที่จะมาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์อย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องประกอบอาชีพ ส่วนค่าตอบแทนที่โรงเรียนจ่ายให้มี

จำนวนจำกัด 1.3) บุคลากรขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ 1.4) บุคลากรที่มีถิ่นที่อยู่ห่างจากโรงเรียน เป็นปัญหาอุปสรรคในการเดินทาง 2) ปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียน 2.1) ขาดการวางแผนเกี่ยวกับการใช้บุคลากรจากภายนอก 2.2) ไม่มีการสำรวจข้อมูลบุคลากรภายนอกที่จะเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน 2.3) ผู้บริหารขาดความสนใจที่จะเชิญวิทยากรจากภายนอก

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 31) กล่าวถึง ปัญหาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ในด้านทรัพยากรบุคคลในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก ส่วนปัญหาและอุปสรรคของทรัพยากรบุคคลหรือบุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาเพียงพอ และบุคลากรที่เป็นทรัพยากรบุคคลขาดทักษะการนำเสนอ

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาในการระดมทรัพยากรทางด้านบุคคล แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านตัวบุคคล ซึ่งได้แก่บุคคลในท้องถิ่นมีจำนวนน้อย ไม่มีเวลา ขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ บุคลากรที่มีถิ่นที่อยู่ห่าง ๆ ไกลจากโรงเรียน เป็นปัญหาอุปสรรคในการเดินทางและด้านการสำรวจข้อมูลบุคลากรบุคคลภายนอกที่จะเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนผู้บริหารขาดความสนใจที่จะเชิญวิทยากรจากภายนอก

2.3.6.2 ปัญหาการระดมทรัพยากรการเงินหรืองบประมาณ

เมื่อวิเคราะห์ดูในส่วนของปัญหาการระดมทรัพยากรด้านงบประมาณหรือการเงินจากการสำรวจปัญหาโดยทั่วไปเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรด้านการเงินพบปัญหา ดังนี้ (ส า นั ก ง า น ปฎิรูปการศึกษา, 2545, น. 78-81) กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรด้านการเงิน พบปัญหา ดังนี้ 1) ทรัพยากรด้านการเงินในชุมชนหรือเขตบริการ โรงเรียนมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียน ทำให้ต้องไปหากแหล่งอื่นนอกชุมชน 2) การใช้เวลาในการติดต่อประสานงานต้องใช้เวลาานาน ทำให้ครูต้องสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายดังกล่าวมากขึ้น 3) เป็นการเพิ่มภาระทางเศรษฐกิจให้แก่ครู อาจารย์ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน 4) ทำให้ครูอาจารย์เสียเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 5) ปัญหาความยากจนของผู้ปกครองนักเรียน

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 32) กล่าวถึง การระดมทรัพยากรด้านการเงินหรืองบประมาณจะต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนพื้นที่เขตบริการ โรงเรียน ซึ่งมีปัญหา คือ ทรัพยากรมีจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอ เพราะบางพื้นที่มาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจของประชาชนหรือผู้ปกครองนักเรียน จึงทำให้การระดมทรัพยากรด้านการเงินทำได้เป็นบางครั้ง

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาในการระดมทรัพยากรด้านการเงินหรืองบประมาณ สรุปได้ ดังนี้ 1) ชุมชนส่วนใหญ่มีภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ดี ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือสถานศึกษาได้อย่างเพียงพอ 2) ขาดความรู้ความเข้าใจในการระดมทรัพยากรที่เป็นระบบที่ถูกต้อง 3) เวลาในการติดต่อประสานงานต้องใช้เวลาานาน เพิ่มภาระงาน ครูอาจารย์เสียเวลาในการจัดการเรียนการสอน 4) ขาด

การประชาสัมพันธ์หลังการระดมทรัพยากรเพื่อให้ชุมชนรับทราบและความโปร่งใสในการใช้ทรัพยากรกับความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียน 5) มีการระดมทรัพยากรด้านการเงินไม่ต่อเนื่องและเป็นระบบ

2.3.6.3 ปัญหาการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, น. 78-81) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าวิเคราะห์กันถึงปัญหาการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาที่ทุกโรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้ในการจัดการศึกษา วัสดุอุปกรณ์จะเป็นตัวเสริมงานด้านอื่นๆให้สำเร็จตามเป้าหมายและจะส่งผลถึงประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนต่อนักเรียนด้วย แต่การจัดสรรวัสดุอุปกรณ์สำหรับโรงเรียนโดยทางราชการจัดให้ไม่เพียงพอกับความต้องการ ทางโรงเรียนจึงแก้ปัญหาด้วยการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์จากชุมชนและแหล่งอื่นเท่าที่จะทำได้ ได้มีการสำรวจปัญหาโดยทั่วไปเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน พบปัญหา ดังนี้ 1) แหล่งทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ที่โรงเรียนต้องการ มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ 2) วัสดุอุปกรณ์ที่มีในชุมชนไม่ตรงตามความต้องการของโรงเรียน 3) วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นบางอย่างไม่มีคุณภาพเพียงพอ 4) วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นวัสดุดิบจะต้องนำมาผลิตเป็นวัสดุตามที่ต้องการอีกครั้งหนึ่ง

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 33) กล่าวถึง ปัญหาในการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ โรงเรียนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการในการจัดหาหรือจัดทำเองและจะต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายเอง ทำให้เป็นการเพิ่มภาระให้ทางโรงเรียน โดยเฉพาะครู อาจารย์ จึงทำให้การดำเนินการมีปัญหาและอุปสรรคมาก

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาการระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่ไม่สามารถระดมทรัพยากรด้านวัสดุ-อุปกรณ์ ในการบริหารการศึกษาได้อย่างเพียงพอนั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังนี้ 1) ขาดการสำรวจปัญหาภายในและภายนอกก่อนการระดมทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ 2) วัสดุอุปกรณ์ที่มีการระดมมีจำนวนจำกัด และส่วนมากเป็นวัสดุดิบ 3) สถานที่ตั้ง แหล่งเรียนรู้ห่างไกลสถานศึกษาขาดพาหนะในการรับส่งนักเรียนเข้าศึกษา 4) แหล่งเรียนรู้บางแห่งมีข้อจำกัดด้านกฎและระเบียบในการใช้ 5) ขาดการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมที่ให้บริการไม่น่าสนใจ 6) เจตคติของประชาชนต่อการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนหรือที่ยังมีความคิดแบบดั้งเดิมเพราะคิดว่าตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องและมองไม่เห็นประโยชน์ต่อการเข้าไปใช้บริการ 7) สถานศึกษาขาดงบประมาณในการดำเนินการ

2.3.6.4 ปัญหาด้านการจัดการ

รุ่ง แก้วแดง (2546, น. 244-250) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาถึงปัญหาด้านการจัดการ หรือการบริหารงานภายในโรงเรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้มีนักวิชาการได้เสนอปัญหาในด้านการจัดการหรือการบริหารสถานศึกษาของไทย ดังนี้ 1) ปัญหาการรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง สถานศึกษาทุกแห่งต้องขึ้นต่อสำนักงานในส่วนกลางสถานศึกษาไม่มีอำนาจในการบริหารตนเองทั้งด้านวิชาการ งบประมาณและบุคคล 2) ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนของส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานมากกว่าจะเป็นผู้บริหาร เมื่อพูดถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารทั้ง 6 ประการ คือ งานการเรียนการสอน งานกิจกรรมนักเรียน งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานการเงิน และสัมพันธ์กับชุมชน จะพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาของไทยมีอำนาจการตัดสินใจเพียงน้อยนิด ด้านหลักสูตรและมีการเรียนการสอนนั้นแนวทางการดำเนินงานถูกกำหนดโดยส่วนกลางทั้งสิ้น ด้านการบริหารงานบุคคล โรงเรียนก็ไม่ได้ตัดสินใจเอง การคัดเลือกการบรรจุ การเลื่อนตำแหน่ง การโยกย้าย เป็นอำนาจของกรม ยกเว้นการประเมินศึกษาเท่านั้น ที่ให้อำนาจส่วนกลางหรืออำนาจตามแบบที่ออก โดยส่วนกลางเท่านั้น ด้านกิจกรรมนักเรียนและด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าจะดำเนินการ โดยโรงเรียนเอง แต่กิจกรรมก็ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง นอกจากนี้ทางด้านการบริหารการเงิน ก็ยังต้องพึ่งงบประมาณจากส่วนกลางเกือบทั้งหมด ผู้บริการสถานศึกษาของไทยมีอำนาจในการบริหารที่จำกัดมาก ต้องคอยฟังการตัดสินใจจากส่วนกลางทุกเรื่อง ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของการใช้อำนาจระหว่างส่วนกลางกับสถานศึกษาในปัจจุบัน 3) ผู้บริหารให้ความสำคัญกับผู้บังคับบัญชามากกว่านักเรียนเราจะพบว่าเวลาที่ผู้บังคับบัญชาระดับสูง เดินทางไปราชการต่างจังหวัดจะมีผู้บริหารสถานศึกษาเกือบทุกแห่งในภาคนั้นๆ เดินทางไกลจากหลายจังหวัดเพื่อมาคอยต้อนรับและห้อมล้อมติดตามดูแลเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้บริหารไม่อยู่ในสถานศึกษา ถ้าเปรียบเทียบอำนาจการบริหารโรงเรียนในต่างประเทศนั้นมีอำนาจมีอิสระที่จะบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับครูและนักเรียนซึ่งเป็นลูกค้ำมากกว่าผู้บริหารจากกระทรวงแต่บรรยากาศเช่นนี้คงจะไม่ค่อยพบในโรงเรียนของประเทศไทย ที่ผู้บริหารต้องทำตามคำสั่งของส่วนกลาง และเน้นการบริหารงานธุรการมากกว่างานวิชาการ 4) ชุมชนและผู้ปกครองไม่มีบทบาทในการจัดการศึกษาแม้จะมีแนวความคิดให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามานานแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากการบริหารการศึกษาของไทยส่งตรงลงไปจากส่วนกลางงบประมาณเกือบทั้งหมดไปจากส่วนกลาง โรงเรียนจึงไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังหรือการแก้ปัญหาครูผิดวินัย บทบาทของชุมชนในการบริหารโรงเรียนมีน้อยมาก แม้แต่พ่อแม่ผู้ปกครองในฐานะผู้ที่ได้รับ

บริการการศึกษาโดยตรงก็ไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงในการจัดการศึกษาของลูกหลานจะมีอยู่เฉพาะการบริจาคเงินช่วยเหลือโรงเรียนหรือบริจาคแรงงานเท่านั้น แม้จะมีกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้างก็ยังไม่พ้นเรื่องการหาเงินสมทบทุนนั่นเอง 5) การเรียนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น การบริหารด้านวิชาการนั้นกระทรวงศึกษาธิการ ได้คุมเข้มมาตลอดทั้งในเรื่องของเนื้อหาหลักสูตร การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนและระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนที่สำคัญคือการวัดผลซึ่งเน้นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างละเอียด มีหลายกรณีที่เนื้อหารายวิชาในหลักสูตร ไม่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้ได้รับการเอาใจใส่ให้เข้ามาในระบบการศึกษา นักเรียนเรียนสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตในชุมชน นำไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่ได้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2553, น. 15) ได้ศึกษาการจัดทรัพยากรทางการศึกษากว่าไว้ว่า การจัดการศึกษาของไทยยังมีปัญหาทางโครงสร้างและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาขาดประสิทธิภาพทั้ง ๆ ที่รัฐจัดสรรงบประมาณให้จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดระบบการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงทั้งระบบ การจัดทำงบประมาณ ที่เอกรวมเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดการแยกการปฏิบัติงานเป็นส่วน ๆ แม้จะมีความพยายามจะปฏิรูประบบการศึกษาก็ทำได้ยากเพราะยังไม่มีการใช้มาตรการทางงบประมาณจัดการกับปัญหาของการแยกส่วน การซ้ำซ้อนของงานอย่างเด็ดขาด โครงสร้างและปฏิบัติงานเช่นนี้จะคงงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาประเภทอื่น ๆ ไปทีละน้อย (Incremental) ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญก็ได้ระบุให้รัฐดำเนินการหลายอย่างในการช่วยเหลือประชาชนเพิ่มเป้าหมายและสร้างภารกิจใหม่ ๆ โดยรัฐ-ราษฎรร่วมกันคิดร่วมกันทำเป็นภาคีของการมีส่วนร่วมอีกทั้งการจัดการศึกษาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการแข่งขันในการบริการ ทำให้โรงเรียนและสถานศึกษาไม่จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษาของไทยจึงต้องยังจัดอยู่ในความหมายที่แคบ เนื่องจากจำกัดอยู่ในเงินงบประมาณของรัฐมีภาวการณ์พึ่งพารัฐสูง เอกชนและชุมชน ท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมและช่วยสนับสนุนการศึกษาน้อยมาก

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 35) กล่าวโดยสรุป ปัญหาด้านการจัดการในโรงเรียนเป็นปัญหาเนื่องจากการกำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติมาจากส่วนกลางโรงเรียนไม่มีอำนาจตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนมีน้อยมาก โรงเรียนต้องรอรับการจัดสรรทรัพยากรจากส่วนกลางในทุกด้าน จึงทำให้การบริหารจัดการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร การบริหารทรัพยากรและการใช้ทรัพยากร

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาด้านการจัดการสืบเนื่องจากการกำหนดนโยบายลงสู่แนวทางการปฏิบัติในระดับสถานศึกษา จึงทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการในส่วนหนึ่งและส่วนอื่นที่ประกอบให้เกิดปัญหา เช่น มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางยังไม่เต็มรูปแบบ

ผู้บริหารขาดหลักการจัดการบริหารบ้านเมืองที่ดีบริหารงานไม่เป็นระบบชุมชนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมน้อย การบริหารด้านวิชาการ ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและความต้องการบางชุมชนในการศึกษามีปัญหาระดับปานกลาง การระดมทุนในแต่ละสถานศึกษาและแต่ละที่ตั้ง มีการระดมทรัพยากรแตกต่างกันปัญหาที่พบสามารถที่แก้ไขโดยการจัดกระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษาให้เป็นระบบ สร้างความศรัทธา สร้างวัฒนธรรมองค์การด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร การใช้กระบวนการการบริหารที่มีส่วนร่วม การบริหารด้วยความโปร่งใส และสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง บริหารจัดการเน้นงานวิชาการเป็นหลัก การบูรณาการกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนกับการปฏิรูปการเรียนรู้ มีระบบการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงทั้งระบบ

2.4 ทฤษฎีการศึกษา

2.4.1 ความหมายของทฤษฎีทางการศึกษา

ทฤษฎีทางการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการศึกษา ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ตามความหมายในพจนานุกรม ทฤษฎี หมายถึง ทฤษฎีสิ่งของทั้งปวงและคำว่า ทฤษฎี หมายถึง เงินตรา สมบัติ ของมีค่า โดยส่วนใหญ่แล้วเรามักจะเข้าใจความหมายของทฤษฎีในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น ทฤษฎีกรรมมนุษย์ ทฤษฎีการเงิน เป็นต้น ซึ่งโดยความหมายแล้วไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีอะไรก็ตามจะหมายถึงสิ่งที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมหรือภารกิจขององค์กรหรือหน่วยงานสำเร็จได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 375-376)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541, น. 1-6) ให้ความหมายทฤษฎีทางการศึกษาไว้ว่า หมายถึง ศูนย์รวมหรือบ่อเกิดของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมีความสำคัญในการเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์ได้ตลอดเวลาโดยจำกัดเพศและวัย ทั้งยังจะได้รับความรู้ความเข้าใจในการศึกษาไว้ 2 แนวทาง ดังนี้ ความหมายที่แคบ ทฤษฎีทางการศึกษา หมายถึง ปัจจัยนำเข้าที่นำไปใช้เพื่อการจัดการศึกษาทุกระดับทุกประเภทภายในสังคม ปัจจัยนำเข้านี้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปของเงินงบประมาณทั้งรายจ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำ เช่น เงินเดือน และค่าตอบแทน ค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์ และการลงทุน ความหมายที่กว้างของทฤษฎีทางการศึกษา หมายถึง ปัจจัยนำเข้าและปัจจัยกระบวนการจัดการแปรเปลี่ยนปัจจัยนำเข้านั้นให้บังเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความสามารถในการดึงการระดมสรรพกำลังในสังคมเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมเกื้อหนุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเงินหรือวัสดุอุปกรณ์ หรือเวลาที่จัดเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาในแง่ของการสละเวลามาให้ทางการศึกษาของบุคคลในสังคม

ซึ่งไม่ใช่ครูอาจารย์ประจำ นอกจากนั้นทรัพยากรทางการศึกษา ยังหมายถึงทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการให้บริการทางการศึกษา ตลอดจนสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ดาวเทียม อินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2544, น. 43) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ในทางการบริหารการศึกษา ถือว่า 4M's อันได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และการจัดการ (Management) เป็นทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การบริหารการศึกษาจะสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงาน และจะต้องมีระบบการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, น. 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพยากรทางการศึกษา หมายถึง ทรัพยากรที่ไม่มีใช้เงิน (Non-financial Resources) และทรัพยากรทางการเงิน (Financial Resources) ในความหมายแรก ทรัพยากรที่ไม่มีใช้เงินครอบคลุมปัจจัยหลัก ๆ คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ ตามนัยนี้ ทรัพยากรทางการศึกษา จึงรวมถึง บุคลากร ที่ดิน อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และการผสมผสานการใช้ปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และยังให้ความหมายในวงแคบว่า ทรัพยากรทางการศึกษา หมายถึง ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่นำไปใช้เพื่อการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกประเภทภายในสังคม ปัจจัยนำเข้าส่วนใหญ่จะเป็นรูปของเงินงบประมาณทั้งด้านรายจ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำ เช่น เงินเดือน และค่าตอบแทน ค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์ กับรายจ่ายด้านการลงทุน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2547, น. 4) ได้ให้ความหมาย ทรัพยากรทางการศึกษา หมายถึง ทรัพยากรที่ไม่มีใช้เงิน (Non-Financial Resources) และทรัพยากรทางการเงิน (Financial Resources) ในความหมายแรก ทรัพยากรที่ไม่มีใช้เงินครอบคลุมปัจจัยหลัก ๆ คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ ตามนัยนี้ ทรัพยากรทางการศึกษาจึงรวมถึงบุคลากร ที่ดิน อาคาร สิ่งก่อสร้าง การเรียนการสอน และผสมผสานการใช้ปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกันและได้กล่าวถึง ทรัพยากรทางการศึกษาใน ความหมายที่แคบ คือปัจจัยนำเข้า (Input) นำไปใช้เพื่อการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทภายในสังคม ปัจจัยนำเข้านี้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของเงิน งบประมาณทั้งด้านรายจ่าย เกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำ เช่น เงินเดือน และค่าตอบแทน ค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์ กับรายจ่ายด้านการลงทุนทรัพยากรทางการศึกษา ในความหมายที่กว้าง คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) และปัจจัยกระบวนการในการแปรเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าให้บังเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล ดังนั้น ทรัพยากรทางการศึกษาจึงไม่จำกัดอยู่เฉพาะงบประมาณทางการศึกษา หากรวมถึงการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการตั้งและสรรพกำลังในสังคมเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมเกื้อหนุน

การศึกษาในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเม็ดเงินหรืออุปกรณ์ หรือเวลา (Time) ที่จัดเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาทั้งในแง่ของการสละเวลามาให้บริการทางการศึกษาจากบุคลากรภายในสังคม ซึ่งมีใช้ครูหรืออาจารย์ประจำ นอกจากนี้ ทรัพยากรทางการศึกษา ยังหมายรวมถึงทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการให้บริการทางการศึกษา ตลอดจนคลื่นวิทยุ โทรศัพท์ ดาวเทียม อินเทอร์เน็ต ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา

สาวตรี อุดมะ (2547, น. 17) ได้สรุปถึงทรัพยากรการศึกษาของโรงเรียนสังกัดมัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ว่ามี 5 ด้าน ดังนี้คือ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านการจัดการ 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านทรัพย์สิน และ 5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 8-10) ให้ความหมาย ทรัพยากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยทุกสิ่งทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรหลัก 4 อย่าง คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการศึกษาที่ดี ทรัพยากรและทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา และยังได้กล่าวว่าทรัพยากรเป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมของโรงเรียนหรือหน่วยงานดำเนินไปได้ และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินธุรกิจของโรงเรียน หรือหน่วยงานทั้งในด้านของปริมาณหรือคุณภาพทำให้การทำงานสำเร็จลงด้วยดี ทรัพยากรทางการศึกษา เป็นปัจจัยทุกสิ่งอย่างทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรหลัก 4 อย่าง คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการศึกษาที่ดี ทรัพยากรและทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

บุญฟ้า ถิ่นวัฒนา (2549, น. 31) ได้ให้ความหมายของ ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่มีค่า มีคุณภาพและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น ทรัพยากรทางการศึกษา จึงหมายถึง ปัจจัยที่มีค่า มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารการศึกษา

เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2550, น. 8) ได้สรุปถึง ทรัพยากรที่ใช้เพื่อจัดการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ในทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารการศึกษาได้ 4 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ทรัพยากรบุคคล 2) ทรัพยากรการเงิน 3) ทรัพยากรวัสดุ – อุปกรณ์ และ 4) ทรัพยากรบริหารจัดการ

กวินทร์เกียรติ นนธ์พละ (2551, น. 16) ได้สรุปถึง ทรัพยากรการศึกษาว่า ทรัพยากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาโดยตรงนั้น แบ่งได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ 1) คนหรือบุคลากร 2) อาคารสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ 3) สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ และ 4) งบประมาณ

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นปัจจัยพื้นฐานทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรหลัก 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ

ตารางที่ 2.1

วิเคราะห์แนวคิดทรัพยากรเพื่อการศึกษา

	วิจิตร ศรีสะอาด (2544, น. 43)	สาวิตรี อุตมะ (2547, น. 17)	เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2550, น.8)	กวินทร์ เกียรติ นนธ์ พละ (2551, น. 16)	ความถี่
ด้านบุคลากร	✓	✓	✓	✓	4
ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ	✓	✓	✓	✓	4
ด้านวัสดุอุปกรณ์	✓		✓	✓	4
ด้านการบริหารจัดการ	✓	✓	✓		4
ด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือ แหล่งเรียนรู้		✓		✓	2
ด้านทรัพย์สิน		✓			1

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการเลือกจากด้านที่มีความถี่มากที่สุด สรุปได้ว่า ทรัพยากรเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลากร 2) ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการบริหารจัดการ

2.4.2 ความสำคัญของทรัพยากรเพื่อการศึกษา

การบริหารโรงเรียนถือว่าทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จ การดำเนินงานหรือประกอบภารกิจขององค์กรนั้น มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) กิจกรรมหรือภารกิจ 2) ทรัพยากร 3) คน องค์ประกอบทั้งสามด้าน ทรัพยากรถือว่าเป็นตัวกลางที่ทำให้กิจกรรมหรือภารกิจของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายหรือสำเร็จได้ บทบาทของทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนมีความสำคัญ 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณ และด้านคุณภาพ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538, น. 5)

2.4.2.1 ด้านปริมาณ ปริมาณของทรัพยากรมีผลต่อการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ประสิทธิภาพของกิจกรรม ถ้าหากทรัพยากรมีเพียงพอ การดำเนินกิจกรรมขององค์กรจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากปริมาณของทรัพยากรมีไม่เพียงพอการดำเนินงานของกิจกรรมจะไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ถ้าหากปริมาณของทรัพยากรมีไม่เพียงพอ การดำเนินกิจกรรมก็อาจจะไม่บรรลุเป้าหมายได้ หากขาดทรัพยากรหรือทรัพยากรไม่เพียงพอแล้วการดำเนินกิจกรรมก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือมีประสิทธิผลได้ ในส่วนของการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ ปริมาณจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมตามความเป็นจริงนั้นกิจกรรมจะเป็นตัวกำหนดทรัพยากร แต่ในบางกรณีทรัพยากรจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมเนื่องจากข้อจำกัดของทรัพยากรและความจำเป็นที่จะต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุหรือสำเร็จภายในเวลาที่จำกัด

2.4.2.2 ด้านคุณภาพ คุณภาพของทรัพยากรมีผลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรมีนัยคล้ายคลึงกับปริมาณของทรัพยากรดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประสิทธิภาพของกิจกรรมคุณภาพของทรัพยากรจะมีผลต่อประสิทธิภาพของกิจกรรมค่อนข้างสูง ในบางครั้งแม้ทรัพยากรจะมีจำนวนมาก แต่ถ้าหากเป็นทรัพยากรที่ปราศจากคุณภาพการดำเนินกิจกรรมก็ปราศจากประสิทธิภาพได้ เช่น ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนมีครูที่มีความรู้ความสามารถสูง การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นก็จะบรรลุเป้าหมาย คือ สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนสูง ประสิทธิภาพของกิจกรรมหรือประสิทธิผลขององค์กรมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับคุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินกิจกรรมใดทรัพยากรมีคุณภาพไม่ดี ประสิทธิภาพอาจจะจะมีแต่จะค่อนข้างต่ำกว่าการมีทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง คุณภาพของกิจกรรมมีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับคุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินกิจกรรมใดได้ทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง คุณภาพของกิจกรรมก็ดีขึ้นด้วย จากตัวอย่างการจัดการเรียนการสอน ถ้าหากได้ผู้สอนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีประสบการณ์สูง ก็จะทำให้ผู้สอนสามารถคิดหาวิธีการสอนที่ดีที่เหมาะสมกับผู้เรียนอันจะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จสูงไปด้วย

สาวตรี อุตมะ (2547, น. 24) ได้สรุปว่า ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นปัจจัยทั้งหมดทั้งภายในและนอกโรงเรียนที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาหรือนำมาสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อจะทำให้ผลผลิตที่ออกมา คือ นักเรียนมีคุณภาพ

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 10) กล่าวว่า ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมของโรงเรียนหรือหน่วยงานดำเนินไปได้ และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินการกิจของโรงเรียนหรือหน่วยงานทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพทำให้การทำงานสำเร็จลงได้ด้วยดี

บุญฟ้า ลิ้มวีธนา (2549, น. 32) สรุปว่า ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานดำเนินไปได้ และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินการกิจขององค์กร หรือหน่วยงานทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพ

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่มีความสำคัญในการบริหาร โรงเรียนหรือหน่วยงานให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เพราะว่า ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นปัจจัยภายในและภายนอกที่สนับสนุนส่งเสริมกระตุ้นให้การดำเนินงานทั้งในด้านภายในและภายนอกบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.4.3 ประเภทของทรัพยากรเพื่อการศึกษา

ประเภทของทรัพยากรทางการศึกษา ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการให้คำจำกัดความไว้หลายประการ แต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังต่อไปนี้

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2544, น. 43) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ในทางการบริหารการศึกษาถือว่า 4M's อันได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และการจัดการ (Management) เป็นทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การบริหารการศึกษาจะสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงาน และจะต้องมีระบบการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ

นาจารย์ เนืองเฉลิม (2546, น. 24-25) ได้แบ่ง ประเภทของทรัพยากรทางการศึกษาเป็น 5 ประเภท ดังนี้ 1) ทรัพยากรทางบุคคล หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง นักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครูอาจารย์โรงเรียนอื่น ผู้นำท้องถิ่นด้านปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 2) ทรัพยากรทางธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มีประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษา เช่น ดิน แร่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง น้ำตก พืช สัตว์ เป็นต้น 3) ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สถานที่ราชการ สถานประกอบการ บ้าน โสตทัศนอุปกรณ์ในหน่วยงานต่าง ๆ ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด วัด โบสถ์ มัสยิด เป็นต้น 4) ทรัพยากรทางสังคม หมายถึง ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน 5) ทรัพยากรทางการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปการเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

Bender (1983, pp. 6-7) ได้แบ่งทรัพยากรเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาด้านการศึกษา ออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการศึกษาทุกระดับ 2) ทรัพยากรทางกายภาพ ประกอบด้วย ที่ดิน (Land) เครื่องอำนวยความสะดวก (Facilities) เครื่องมือ (Equipment) และวัสดุอุปกรณ์/หรือพลังงาน (Material or Energy) 3) ทรัพยากรทางการเงิน ได้แก่ เงิน และสิ่งอื่น ๆ ที่สามารถใช้แทนเงินได้ 4) ข้อมูลสารสนเทศ ประกอบด้วย ข้อมูล (Data) ความรู้ (Knowledge) ละมุนภัณฑ์ (Software) และอุปกรณ์ (Hardware)

Nichols (2008, น. 5, อ้างถึงใน สมพร แดงสวัสดิ์, 2548, น. 12) ได้เขียนลงในสารานุกรมการศึกษา (Encyclopedia of Education) ว่าทรัพยากรในชุมชนมี ดังนี้ 1) ผู้ชำนาญการพิเศษ (Specialist) เช่น นักดนตรี จิตรกรผู้ชำนาญงานพิเศษ นักกีฬาอาชีพพนักงานขายซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ชาวนา 2) พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (Partner of Student) 3) ตัวแทนขององค์กรต่างๆ (Agency Representatives) ได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรมและหน่วยงานอื่น ๆ 4) ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงเรียน บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่าง ๆ 5) ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการธิการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น 6) คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ประชาชน (Citizen's Advisory) เช่น กรรมการการศึกษา คณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น 7) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า น้ำ ดิน แร่ และวัสดุทางธรรมชาติอื่น ๆ 8) สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Resources) มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาและเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสอน การเรียนรู้ ได้แก่ อาคาร สถานที่ เครื่องบิน รถไฟ ห้องพิพิธภัณฑน์ รูปปั้น และทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ เก้าอี้ เป็นต้น

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 12-13) ได้สรุปการจัดประเภททรัพยากรในชุมชนได้ ดังนี้คือ บุคคลทั่วไป ข้าราชการ บุคคลอาชีพต่าง ๆ ที่มีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ ส่วนทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ทุกสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน แม่น้ำ สัตว์ป่า แร่ธาตุ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บรรดาวัตถุสถานที่ ถนนและทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมา และทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างสรรค์ขึ้นมาและดำรงอยู่ในสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่วัฒนธรรม กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การจัดประเภททรัพยากรนั้น ขึ้นอยู่กับการดำเนินการขององค์กรว่ามีแนวทางการดำเนินงานอย่างไรและจะต้องใช้อะไรบ้างเป็นตัวประกอบในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งทรัพยากรเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จได้ มีผู้ให้แนวคิดทางด้านประเภทของทรัพยากรเพื่อการศึกษาไว้พอสรุปได้ 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. ด้านบุคลากรในการจัดการศึกษาจะต้องใช้บุคลากรเป็นจำนวนมากอาจกล่าวได้ว่าไม่มีภารกิจใดที่ใช้คนมากเท่าการจัดการศึกษาเพราะการศึกษามีหลายระดับ ทั้งในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีทั้งผู้ให้โอกาสในการบริหารจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบและวิธีการเฉพาะของตนเองที่มาทำหน้าที่ให้โอกาสทางการศึกษา กลุ่มของบุคลากรที่มาปฏิบัติหน้าที่จึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์ สูงกว่ากลุ่มข้าราชการอื่นเพราะภารกิจทางการศึกษามีผลต่อชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก แต่การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ตามชนบท มีปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางโรงเรียนจึงแก้ปัญหาโดยใช้บุคลากรในท้องถิ่นมาช่วยในการจัดการศึกษา บุคลากรที่โรงเรียนขอความช่วยเหลือได้แก่ บุคคลที่เป็นประชาชนทั่วไปที่สถานศึกษาสามารถติดต่อขอความร่วมมือในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา นอกจากนั้นการจัดการศึกษามีความจำเป็นจะต้องใช้ทรัพยากรบุคคลทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้มีนักการศึกษา กล่าวถึง ทรัพยากรบุคคล ดังนี้

กฤษณา สว่างแสง (2542, น. 14) กล่าวว่า ทรัพยากรบุคคลได้แก่บุคคลต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากรอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าของสถานประกอบการทรัพยากรเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้

ประเวศ ะสี (2544, น. 9) ได้กล่าวถึง ทรัพยากรบุคคลในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาไทยไว้ว่าเป็นผู้ที่สร้างสมประสบการณ์หรือจัดเจนจากวิถีชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ จึงมีความเป็นบูรณาการสูงทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม มีวัฒนธรรมเป็นฐานมีการเชื่อมโยง ไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง และเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุ

ส่วนองค์การยูเนสโก ได้ให้ความหมายของผู้ทรงคุณภูมิปัญญาอันเป็นทรัพยากรบุคคลไว้ว่า เป็นผู้ที่มีทักษะและเทคนิคในการคิดสร้างสรรค์สิ่งที่ดีดำเนินการอยู่ในชีวิตประจำวันมาเป็นสมบัติทางธรรมชาติ (การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2544, น. 55)

ในส่วนของทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นได้มีการศึกษาและได้มีการนำเสนอถึงทรัพยากรที่ล้ำค่าของชาติและท้องถิ่น ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 55) 1) ภูมิปัญญา (Wisdom) ที่เกิดจากการสร้างสมประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดมาเป็นวัฒนธรรม 2) ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้สามารถถ่ายทอด

ชี้แนะให้ความเห็นต่อชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ 3) แหล่งวิทยาการให้การศึกษาในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัว ชุมชน วัด หรือสถาบันศาสนาและสถาบันประกอบการ เป็นต้น

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548 : 14) ได้กล่าวถึง ทรัพยากรมนุษย์ในฐานะผู้ทรงปัญญาเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าเพราะเป็นผู้ที่สร้างสมความรู้และประสบการณ์ เป็นผู้ที่สามารถใช้เทคนิคมาสร้างสรรค์ผลงานและสามารถสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง

ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องอาศัยบุคคลโดยเฉพาะคนในชุมชนบุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือโรงเรียน อาจแบ่งได้เป็นสองจำพวก คือ 1) พวกที่มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากโรงเรียนโดยตรงได้แก่ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับโรงเรียน เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนหรือผู้ใช้บริการของโรงเรียนอยู่เป็นจำนวน 2) พวกที่ไม่มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากโรงเรียนโดยตรงได้แก่ผู้ที่มีงสนับสนุนช่วยเหลือโดยไม่ได้รับหรือใช้บริการของโรงเรียนโดยตรง แต่มีช่วยเหลือเพราะศรัทธาต่อบุคคลหรือการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น ผู้มีจิตกุศลทั้งหลาย เป็นต้น

ส่วนของบุคลากรที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาอาจมีหลายกลุ่มและอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ปัจจุบันได้มีการแบ่งกลุ่มบุคคลตามแนวคิดของวิทยาการสมัยใหม่แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ (ชวีชัย เปรมปรีดี, 2543, น. 6) 1) ประเภทที่มีความคิดก้าวหน้าเป็นพวกที่ช่างริเริ่ม ค้นคิด (Innovator) ได้รับการชี้แนะเพียงเล็กน้อยก็สามารถเข้าใจได้หมด 2) ประเภทรับรู้ได้เร็ว (Early Adopter หรือ Early Majority) สามารถรับรู้และปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว 3) ประเภทรับรู้ได้ช้า (Late Adopter หรือ Late Majority) สามารถรับรู้และปฏิบัติได้ช้า 4) ประเภทล่าช้า (Laggard) ไม่ยอมรับการเปลี่ยนใด ๆ ทั้งสิ้น บุคคลที่อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกประเภทที่กล่าวมาโรงเรียนจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม เพราะมีฉะนั้นบุคลากรเหล่านี้อาจจะสร้างปัญหาให้การบริหารงานให้แก่โรงเรียนได้ ส่วนของบุคลากรในโรงเรียนอาจมีบุคลากรหลายฝ่ายแต่ที่สำคัญที่สุดได้แก่ คณะครู ซึ่งผู้บริหารอาจดำเนินการ ดังนี้ 4.1) กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน โดยยึดหลักความเสมอภาคความรู้ความสามารถ ความสนใจ ตลอดจนภารกิจหลักของโรงเรียน ทั้งนี้จำเป็นต้องใช้บุคลากรมีหน้าที่หลัก หน้าที่สนับสนุน และหน้าที่บริการประกอบกันเสมอ 4.2) ติดตามและดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอโดยวางแผนไว้ล่วงหน้าชัดเจน 4.3) นิเทศหรือความช่วยเหลือ สนับสนุน หรือร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะบุคลากรปฏิบัติงาน 4.4) ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ กอปรทั้งใช้ผลการประเมินประกอบการวางแผน พิจารณาความดีความรับผิดชอบ หรือส่งเสริมความก้าวหน้าทั้งนี้จำเป็นต้องบำรุงขวัญกำลังใจ หรือเสริมแรงอย่างต่อเนื่องให้เหมาะสมและยุติธรรมโดยยึดระบบคุณธรรมเป็นสำคัญ (สุกร บุญราช, 2544, น. 17-18) บุคลากรมีความสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

เพราะบรรดาปัจจัยทางการบริหารคนมีความสำคัญมากที่สุดการบริหารจะประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถสูง ในการบริหารงานบุคคล

การจัดบุคลากรให้ปฏิบัติงานได้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถจะมีส่วนทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และจะเป็นผลให้งาน ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพการพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องจะทำให้บุคลากรได้ใช้ความสามารถพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้าได้ดียิ่งขึ้น การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรจะมีประโยชน์ต่อการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพของงานและพิจารณาความดีความชอบผู้บริหารจะต้องตระหนักและทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, น. 6)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2545, น. 26) ได้ระบุการระดมทรัพยากรบุคคลเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ หมวด 7 มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชู ผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลด้วยการเชิญ ประสานงานขอความร่วมมือในการให้ความรู้และเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งในและนอกสถานศึกษา

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 15-16) กล่าวว่า บุคลากรมีความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะบุคลากรจะเป็นปัจจัยชี้ขาดในความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร ถ้าโรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณภาพก็จะสามารถแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้ การบริหารงานของโรงเรียนการจัดการศึกษาจะสำเร็จบรรลุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าในหน่วยงานมีบุคลากรที่ไม่มีคุณภาพ การบริหารงานก็ประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะฉะนั้นทุกหน่วยจึงต้องการบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาทำงาน

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรด้านบุคลากร มีความสำคัญต่อการบริหารการศึกษา ซึ่งกลุ่มของบุคลากรที่มาปฏิบัติหน้าที่จึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์สูงกว่ากลุ่มข้าราชการอื่น เพราะภารกิจทางการศึกษามีผลต่อชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก แต่ในสถานศึกษาบางแห่งมีปัญหาการขาดแคลนบุคลากร ทางโรงเรียนจึงแก้ปัญหาโดยใช้บุคลากรในท้องถิ่นมาช่วยในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษามีความจำเป็นจะต้องใช้ทรัพยากรบุคคลทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ มีนักการศึกษากล่าวถึง ทรัพยากรบุคคล ดังนี้ ทรัพยากรบุคคลว่าได้แก่ บุคคลต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร อาจเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าของสถานประกอบการ ทรัพยากรเหล่านี้ เป็นประโยชน์ต่อการจัด

การศึกษาและโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี ส่วนของทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นเป็นทรัพยากรมนุษย์ในฐานะผู้ทรงปัญญา เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่า เพราะเป็นผู้ที่สร้างสมความรู้และประสบการณ์

2. ด้านเงินทุนหรืองบประมาณทรัพยากรทางการเงิน ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึง ทรัพยากรทางการเงิน ไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 (2545, น. 6) ได้ระบุว่า การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษานี้ไว้ หมวด 1 มาตรา 9 ระดมทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการเรียนรู้จากแหล่งทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นและหมวด 1 มาตรา 9(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและสถาบันทางสังคม การระดมทรัพยากรทางสังคมด้วยการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ จัดทำแผนการประสานความร่วมมือและการจัดกิจกรรม เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาเกี่ยวกับทรัพยากรทางสังคม และได้ระบุว่า การระดมทรัพยากรทางการเงินเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษาการระดมทรัพยากรทางการเงินในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดตั้งกองทุน มูลนิธิ ประสานความร่วมมือ จัดหารายได้ ด้านงบประมาณ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2544, น. 101-102) กล่าวไว้ว่า การเงินและการลงทุนทางการศึกษาของไทยมีปัญหาทั้งในด้านการระดมและการจัดสรร กล่าวคือ ยังไม่สามารถระดมความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันจัดสรรงบประมาณก็ยังไม่มีประสิทธิภาพและความเป็นธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้ท้องถิ่นยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคน ปัญหาต่างๆเหล่านี้ควรต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อลดภาวะค่าใช้จ่ายทางรัฐ ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีการจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมต่อไป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 ให้ความหมายว่า งบประมาณ หมายถึงบัญชีหรือจำนวนเงินที่กำหนดให้เป็นรายรับรายจ่าย

งบประมาณ (Budget) มาจากภาษาฝรั่งเศสโบราณว่า Bourget ส่วนประเทศอังกฤษแต่เดิมว่า Budget หมายถึง กระเป๋าหนังใบใหญ่ที่เสนาบดีคลังของกษัตริย์ใช้บรรจุสารต่าง ๆ ที่แสดงถึงความต้องการของประเทศ

งบประมาณในความหมายของ นักการบัญชี หมายถึง การแสดงรายรับ-รายจ่าย (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, น. 34)

ความหมายของ นักปกครอง นักปกครองจะให้ความจำกัดความงบประมาณว่า งบประมาณ คือ แผนสำหรับการใช้จ่ายในช่วงระยะเวลาหนึ่งอันหนึ่งอันแน่นอน ซึ่งฝ่ายบริหารจะเป็นผู้จัดเตรียมและนำเสนอต่อฝ่ายนิติบัญญัติ

ความหมายของงบประมาณสถานศึกษา ความหมายของคำว่า งบประมาณ ซึ่งนักวิชาการแต่ละด้านให้ความหมาย แตกต่างกันไป ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, น. 3) 1) นักภาษาศาสตร์เห็นว่า งบประมาณ คือ จำนวนเงินที่กำหนดไว้ในรายรับและรายจ่าย 2) นักบริหารเห็นว่า งบประมาณ คือ แผนการใช้ทรัพยากรในการที่ดำเนินการใด ๆ 3) นักบัญชี เห็นว่างบประมาณ คือ การแสดงออกรายรับ-รายจ่าย

ความหมายของงบประมาณตามความคิดเห็นของนักวิชาการข้างต้น หากนำมาพิจารณาในแง่งบประมาณสถานศึกษาก็อาจกล่าวได้ว่า งบประมาณสถานศึกษา คือ แผนงานที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อประมาณการตัวเลขรายรับและรายจ่าย ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อใช้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในช่วงเวลาที่กำหนดจากความหมายของงบประมาณสถานศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ว่า ประกอบด้วยลักษณะงานที่สำคัญ ๆ 3 ประการ คือ 1) การประมาณการรายรับรายจ่ายล่วงหน้า ในการรับการจ่ายจริงอาจไม่เป็นไปตามจำนวนที่กำหนดไว้ก็ได้ 2) การกำหนดงานหรือโครงการที่จะจัดทำทั้งหมดภายในสถานศึกษาที่ต้องการจะให้บรรลุตามความประสงค์ 3) การระบุช่วงเวลาที่ชัดเจนว่าวงเงินที่ประมาณการไว้ในข้อ 1 เพื่อดำเนินงานตามข้อ 2 จะใช้เวลาเท่าไร เช่น ครึ่งปี หนึ่งปี หรือห้าปี เป็นต้น การงบประมาณของสถานศึกษา หากพิจารณาในเชิงภาระหน้าที่ทางการบริหารแล้ว งบประมาณก็คือ การจัดการด้านการเงินในเงื่อนไขและข้อจำกัดทางการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านต่าง ๆ งบประมาณของสถานศึกษามีความสำคัญต่อการบริหารงาน เพราะจะเป็นตัวสนับสนุนการบริหารโรงเรียน ให้ ประสบความสำเร็จ งบประมาณสถานศึกษามีความสำคัญ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537, น. 322 -323) 2.1) ช่วยให้ผู้สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเนื่องจากทรัพยากรไม่ว่าจะเป็น คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในสถานศึกษามีอยู่จำกัดอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสถานศึกษาใดที่มีทรัพยากรเพียงพอกับที่ต้องการ ทรัพยากรทุกอย่างที่เราสามารถสรรหามาได้เพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีอย่างจำกัดทั้งสิ้น

วิธีการของงบประมาณจะเป็นเครื่องมือในการใช้จ่าย หรือจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการวางแผนการใช้จ่ายทรัพยากร โดยเฉพาะเรื่องเงินให้สอดคล้องกับรายได้ว่า จะจัดเพื่อการดำเนินงานด้านใด เท่าไร มีการจัดลำดับความสำคัญของงาน โครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ การกำหนดระดับและปริมาณที่ควรจะใช้ รวมทั้งการติดตามกำกับกับการปฏิบัติงาน การดำเนินงานของสถานศึกษาจึงสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ภาวะทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด 2.2) เป็นประโยชน์การตรวจสอบดูแลการปฏิบัติงาน เนื่องจากงบประมาณได้ระบุการใช้จ่ายเงินแต่ละงานหรือโครงการได้ชัดเจนจึงสามารถติดตามการดำเนินการในแต่ละเรื่องได้ว่าผลของงานที่ได้รับกับเงินที่ใช้ไปนั้นสอดคล้องกันมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเงินกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายและระยะเวลาของงานที่ปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ผู้บริหารยังสามารถอาศัยงบประมาณเป็นเครื่องมือในการประสานแผนหรือโครงการต่างๆภายในสถานศึกษาเพื่อให้สามารถช่วยกันทำงานสนองนโยบาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ไม่ขัดแย้งหรือต่างฝ่ายต่างทำไปพร้อม ๆ กับการติดตามควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานย่อยภายในองค์การ นอกจากนี้งบประมาณทางการศึกษาที่เป็นตัวเงินนักวิชาการได้ให้ความเห็นของงบประมาณที่ไม่ใช้ตัวเงิน ซึ่ง ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความเห็นว่า งบประมาณที่ไม่ใช้ตัวเงิน เช่น สื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนชุมชนการลงทุนหลายอย่างไม่ต้องจ่ายเงิน เช่น วิทยุชุมชน ซึ่งคนในชุมชนให้ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องลงทุน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2544, น. 20)

นอกจากนั้นได้มีแนวคิดในเรื่อง การระดมทรัพยากรเพื่อลงทุนมี 3 แนวทาง คือ (การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2544, น. 13) 1) การจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษา โดยจัดสรรภาษีสินค้าฟุ่มเฟือย ภาษีสรรพสามิต ภาษีสถานบันเทิง 2) การออกพันธบัตรรัฐบาลเพื่อระดมเงินจากประชาชนทั่วไป มาใช้สนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การตั้งธนาคารเพื่อการศึกษา

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของงบประมาณมีทั้งงบประมาณที่เป็นตัวเงินและงบประมาณที่ไม่ใช่ตัวเงิน ที่สามารถระดมทรัพยากรดังกล่าวมาใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา เช่น สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนที่โรงเรียนสามารถเข้าใช้ได้ โดยไม่ต้องใช้เงินหรืองบประมาณแต่อย่างใด

งบประมาณมีความสำคัญในแง่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ 3 ประเภท ดังนี้ 1) ความสำคัญต่อการวางแผน การแบ่งงบประมาณ เป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนของฝ่ายบริหารเพราะในการจัดงบประมาณ จะต้องวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมโดยประหยัด เป็นประโยชน์และมีความเป็นไปได้ ซึ่งจะต้องวิเคราะห์เป้าหมายของหน่วยงาน ที่จะทำและระยะเวลาของการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ตลอดจนหน้าที่หรือกิจกรรมที่ส่วนต่าง ๆ ต้องรับผิดชอบ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายในรูปของแผนพัฒนาหรือแผนของเงิน 2) ความสำคัญของการ

ประสานงานเมื่อกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์เป้าหมายแนวทางในการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จแล้ว เป็นหน้าที่ของหัวหน้าหน่วยงานที่จะต้องวางแผนดำเนินงาน ให้ประสานสอดคล้อง ทั้งภายในและระหว่างหน่วยงานอื่น ซึ่งจะต้องวางแผนในรูปของแผนปฏิบัติการหรือแผนการใช้เงินหรืองบประมาณ ก็จะมีผลช่วยลดความซ้ำซ้อน ความสูญเปล่า ความขัดแย้ง ตลอดจนประโยชน์สูงสุด การใช้งบประมาณซึ่งมีอยู่ก่อนข้างจำกัดอย่างดี 3) ความสำคัญของการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานนอกจากงบประมาณจะมีความสำคัญต่อการวางแผนงาน และการประสานงานแต่ละหน่วยงานต่างๆ แล้วฝ่ายบริหารยังสามารถใช้แผนงบประมาณเป็นเครื่องมือควบคุมกำกับติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในชั้นการบริหารแผนและการติดตาม ประเมินผล แผนซึ่งจะทำให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค เพื่อปรับปรุงแก้ไข ปัญหาได้ทันต่อเหตุการณ์ และเป็นข้อมูลในการวางแผน ปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, น. 35-36)

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 19) กล่าวว่า งบประมาณเป็นทรัพยากรการบริหารที่มีความสำคัญยิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กร ตลอดจนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำมาซึ่งทรัพยากรบริหารด้านอื่นๆ อาทิ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิธีการ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงมักมีคนกล่าวถึงเสมอว่า คนมีเงินเป็นผู้มีอำนาจในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา

กล่าวสรุปว่า ทรัพยากรด้านการเงินหรืองบประมาณมีความสำคัญมากในการลงทุนและทำกิจกรรมทุกประเภท ทุกงาน ในสถานศึกษามีอยู่จำกัดอาจพูดได้ว่า ไม่มีสถานศึกษาใดที่มีทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการ ทรัพยากรทุกอย่างที่เราสามารถสรรหามาได้ เพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีอย่างจำกัดทั้งสิ้น วิธีการของงบประมาณจะเป็นเครื่องมือในการใช้จ่าย หรือจัดสรรทรัพยากรมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการวางแผนการใช้จ่ายทรัพยากร โดยเฉพาะเรื่องเงินให้สอดคล้องกับรายได้ว่า จะจัดเพื่อการดำเนินงานด้านใด เท่าไร มีการจัดลำดับความสำคัญของงาน โครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดระดับและปริมาณที่ควรจะใช้รวมทั้งการติดตามกำกับ การปฏิบัติงานนั้น การดำเนินงานของสถานศึกษาจึงสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ภาวะทรัพยากรซึ่งมีอยู่จำกัด

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยดำเนินการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในการจัดการศึกษาสำหรับการศึกษารุ่นนี้ จะศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีในรูปแบบอุปกรณ์ คำว่า เทคโนโลยีมีคนให้ความหมาย ดังนี้ คือ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 กล่าวว่า เทคโนโลยี คือ ทักษะ ความรู้และกระบวนการที่ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์

เทคโนโลยี หมายถึง วิทยาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปะในการนำวิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537, น. 159) เทคโนโลยีมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารทรัพยากรการศึกษา ด้วยเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ ความจำเป็นที่จะใช้ทรัพยากรในอัตราเพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรมีอยู่จำกัด บางอย่างลดน้อยลง เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือความพร้อมด้านบุคลากรบางชุมชน ซึ่งสภาพดังกล่าว เป็นแรงกดดันให้การบริหารต้องแสวงหาเทคโนโลยีรูปแบบของเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ หรือวิธีการเพื่อใช้ทรัพยากรเท่าที่มีอยู่หรือขยายขีดความสามารถด้านทรัพยากรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ คือ

- 1) จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมและบริการ ทำให้เกษตรจำนวนไม่น้อยขายที่ดินแล้วเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น บุตรหลานจึงไม่มีที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาหลายด้าน เช่น ปริมาณการผลิตนักศึกษาในสาขาเกษตรกรรมจะต้องลดลงและปรับคุณภาพ ปรับวิธีการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถทำเกษตรแนวใหม่ ซึ่งหลากหลายในรูปแบบได้ผลผลิตสูงขึ้นในพื้นที่น้อย ในรูปแบบในการทำเกษตรแบบผสมผสาน หรือปรับเปลี่ยนสาขาที่จะเปิดสอน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิธีการผลิตครูใหม่ได้ การที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ได้รวดเร็วทันการณ์ย่อมจะอาศัยเทคโนโลยีในรูปแบบของวัสดุอุปกรณ์และวิธีการ
- 2) การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมเป็นสังคมข่าวสาร (Information Society) ทำให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูงผู้ที่อยู่รอดและก้าวหน้าได้จะต้องฉับไวต่อการติดตามข้อมูลการเปลี่ยนแปลง เพราะข้อมูลข่าวสารเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในอันดับสูงต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการแข่งขันสูง ด้วยเหตุนี้การบริหารข่าวสารและเวลาไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าปราศจากเทคโนโลยี
- 3) นโยบายของรัฐทำให้เกิดความจำเป็น ที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้นจนไม่สามารถจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ด้วยวิธีการบริหารทรัพยากรแบบเดิม ตัวอย่าง เช่น รัฐมีนโยบายที่จะจัดให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาอย่างน้อย 1 ปี ต้องการให้เด็กทุกคนเรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นการแข่งขันกับตลาดโลกให้ได้ในเชิงเศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดความจำเป็นในการเพิ่มครู อาคารสถานที่ สื่อการเรียนการสอน การเร่งปรับปรุงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดการขาดแคลนบุคลากรในหลายสาขา ในขณะเดียวกันมาตรการบางอย่างของรัฐ เช่น การปรับปรุงระบบราชการ โดยการวางระบบจำกัดจำนวนข้าราชการและลูกจ้าง การนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาช่วยในการปฏิบัติราชการการระดมสาขาที่ขาดแคลน ซึ่งจะได้ผลตอบแทนเป็นพิเศษ ทำให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวเพื่อให้ได้ผลงานมากขึ้น ในทรัพยากรเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำกว่ารวมทั้งการปรับปรุงวิธีการเพื่อดำรงรักษาคณิตในระบบไว้ให้ได้
- 4) ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้น เช่น พฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่พึง

ประสงค์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงมลภาวะการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากรที่ทำให้สัดส่วนคนที่มีอายุสูงขึ้นทำให้เกิดการเรียกร้องให้การศึกษาปรับภาระในการพัฒนาคนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งการศึกษาในฐานะที่เป็นระบบย่อยของสังคมเป็นระบบที่ยิ่งใหญ่จนเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงให้รวดเร็ว และเป็นระบบซึ่งมักจะต้องรับผลกระทบจากระบบอื่น เช่น เมื่อเกิดปัญหาในด้านสังคม ซึ่งเห็นผลเสียหายชัดเจนกว่าการศึกษา ทรัพยากรก็จะถูกนำไปใช้ในด้านอื่นก่อนการศึกษาจึงต้องมีการเคลื่อนไหว เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาใหม่ เพื่อแก้ปัญหาอยู่เสมอ 5) จากสภาพการมีทรัพยากรที่จำกัด โดยที่วัตถุประสงค์และนโยบายทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้บริหารต้องใช้ความสามารถในการใช้วิธีการทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความพอใจและยอมรับในผลของการจัดสรรทรัพยากรหรือต้องหาวิธีการขยายทรัพยากร ซึ่งในเรื่องทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดสรร รัฐบาลได้ให้แนวทางไว้ชัดเจนว่า จะให้มีการระดมและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาเสียใหม่ระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชน สถานประกอบการตลอดจนผู้รับบริการการศึกษา ส่วนการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐควรปรับให้มีประสิทธิภาพและความเป็นธรรมแก่ส่วนรวม และเอื้อต่อการกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ขาดแคลนและผู้ด้อยโอกาสในระดับและประเภทการศึกษาต่าง ๆ สำหรับเทคโนโลยีในรูปแบบของวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการศึกษาจะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากภายนอกมีความก้าวหน้าเร็วมาก แต่ความจริงการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาของเอกชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วกว่าองค์กรทางการศึกษาของรัฐ โดยทั่วไปส่วนหนึ่ง เนื่องจากโดยธรรมชาติเอกชนจำเป็นต้องยอมรับและอยู่ภายใต้ภาวะกดดันที่จะต้องเปลี่ยนแปลงให้อยู่รอดอยู่เสมอ เช่น ผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องมีความสามารถเป็นที่ยอมรับของตลาดองค์กรจึงจะสามารถอยู่ได้ องค์กรเอกชนจึงต้องลงทุนในด้านความทันสมัยของเทคโนโลยีภายนอก เช่น การใช้คอมพิวเตอร์และอื่น ๆ ที่ทันสมัยในการเรียนการสอน ในขณะที่การบริหารการศึกษาของรัฐต้องอยู่ภายใต้ภาวะจำกัด แต่มีหลายวัตถุประสงค์ที่จะต้องทำให้สำเร็จตามนโยบาย ส่วนของทรัพยากรศึกษาจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีการบริหารทั้งทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และที่เป็นนามธรรม เช่น เวลาข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information) การใช้เทคโนโลยีในการบริหารทรัพยากรศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติการแต่ละงานและในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผน การเอื้ออำนวยให้มีการปฏิบัติตามแผน และการมีวัตถุประสงค์ได้มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารจะช่วยให้การเก็บข้อมูลและการประมวลผล ซึ่งทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลรวดเร็วกว่าการใช้สมองของมนุษย์ โดยปกติผู้บริหารจึงสามารถวางแผนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็ขั้นตอนการกำหนดวัตถุประสงค์ทางเลือกซึ่งอาจใช้รูปแบบจำลองทางคณิตศาสตร์การตรวจสอบควบคุมงานอันใช้

เวลาและงบประมาณการนำวิธีการใหม่มาใช้ในการบริหารงานบุคคล เช่น การอบรมทางไกลซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาบุคลากรทำได้กว้างขวางรวดเร็ววิธีการที่ทันสมัยในการบริหารอาคารสถานที่สามารถปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของคนในองค์กรให้ตื่นตัว เพิ่มปฏิสัมพันธ์ลดความเหนียวแน่นหรือรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบมากขึ้น การสร้างเครือข่ายการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กรก็สามารถทำให้เกิดความสัมพันธที่เกื้อหนุนต่อความสำเร็จของงาน โดยเฉพาะการขยายฐานทรัพยากรขององค์กรได้ แต่ทั้งนี้ผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของเทคโนโลยีแต่ละอย่างที่น่ามาใช้ จึงจะสามารถควบคุมให้การใช้เกิดผลตามที่ต้องการได้ เช่น ข้อจำกัดของการใช้ระบบสำนักงานอัตโนมัติ ทำให้คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันน้อยลง ผู้บริหารก็ต้องหากกลไกอื่น เช่น การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทดแทนให้คนมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น เพื่อป้องกันความห่างเหินอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งได้ง่าย

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ จำเป็นต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์จำนวนมาก โดยเฉพาะการนำเข้าสื่อต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สื่อวัฒนธรรมเทคโนโลยี รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นวัสดุที่ใช้แล้วหมดไป และอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาช่วยดำเนินการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา ในขณะที่เดียวกันที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด บางอย่างลดน้อยลง เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือความพร้อมด้านบุคลากรในบางชุมชน ซึ่งสภาพดังกล่าว เป็นแรงกดดันให้การบริหารต้องแสวงหาเทคโนโลยีในรูปแบบของเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ หรือวิธีการเพื่อใช้ทรัพยากรเท่าที่มีอยู่หรือขยายขีดความสามารถด้านทรัพยากรให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการได้

4. ด้านการบริหารจัดการ ได้มีการระบุเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรการบริหารจัดการไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไว้กล่าวถึง ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2554, น. 6) ได้ระบุ การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ หมวด 1 มาตรา 9(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, น. 33) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารจัดการ ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้จะต้องดำเนินการตามหลักแนวปฏิรูปการศึกษาแล้ว ยังต้องยึดหลักการดำเนินการตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งมีหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ 1) หลักนิติธรรม ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน อย่างเป็นธรรมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยคำนึงถึงผล

ที่จะเกิดขึ้นต่อนักเรียนและประชาชนเป็นสำคัญ 2) หลักคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่สังคม มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัยและการประกอบอาชีพที่สุจริต 3) หลักความโปร่งใส การทำงานทุกขั้นตอนต้องยึดหลักความโปร่งใส เพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกัน ให้สามารถตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 4) หลักการมีส่วนร่วม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจแก้ปัญหาสำคัญการบริหารและการจัดการศึกษา 5) หลักความรับผิดชอบ มีความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ตำนึกและรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาใส่ใจและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับผลการกระทำของตนเองตามบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษา และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 6) หลักความคุ้มค่า มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเยาวชนและประชาชนที่รับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, น. 155) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลว่า กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ มีเจตนารมณ์กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล โดยให้สถานศึกษามีอิสระคล่องตัว สามารถบริหารจัดการได้สะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพตามหลักการกระจายอำนาจการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ซึ่งมีหลักฐานสำคัญ ดังนี้ 1) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) 2) หลักการบริหารตัวเอง (Self-Management) 3) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Participation of Stakeholders) 4) หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach) และ 5) หลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountability)

ทองสุข คุณมาศ (2548, น. 36) ได้กล่าวว่าการระดมทรัพยากรการบริหารจัดการทางการศึกษา ด้วยการนำเอาหลักการ วิธีการมาใช้ในการบริหารจัดการทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และมีความเข้มแข็ง เช่น หลักการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและหลักการบริหารการจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 23) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในด้านการจัดการ คือ การกำหนดนโยบาย การวางแผน การนิเทศ กำกับติดตาม การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ หรือผู้บริหารมีหน้าที่โดยตรงในการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการเป็นสิ่งที่สำคัญ ประสิทธิภาพการบริหารขึ้นอยู่กับจัดการ กล่าวได้ว่าการจัดการเป็นกระบวนการดำเนินที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดรูปงานการเร่งรัดและการ

ควบคุมการดำเนินงานของบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การจัดการที่ดีทำให้การบริหารงานของโรงเรียนประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในด้านการจัดการ พอสรุปได้ ดังนี้ 1) การจัดสายงาน หมายถึง การแบ่งงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการของโรงเรียนเป็นหมวดหมู่ 2) การจัดบุคลากรเข้าสายงาน หมายถึง การจัดครูให้เข้ารับผิดชอบในสายงานที่เป็นจัดแบ่งไว้โดยคำนึงถึงความสามารถและความสมัครใจของครูแต่ละคน 3) การจัดทรัพยากรและเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำงาน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องหาอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนางานการสอนเพื่อให้บริการแก่ครูในโรงเรียน 4) การจัดการอบรมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถทันการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 5) การวางแผนการดำเนินงาน เพื่อเป็นการเตรียมตัวในการดำเนินการไว้ล่วงหน้า อันจะเป็นผลให้การพัฒนางานของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและทิศทางมากขึ้น 6) การประเมินผลการทำงาน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปว่า ในการดำเนินกิจการต้องมีการบริหารจัดการที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย จะต้องเป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งมีหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่าในการบริหารจัดการและทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเยาวชนและประชาชนที่รับผิดชอบ

2.4.4 ผู้บริหารการศึกษากับการบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษา

สังวาลย์ วุฒิสเสลา (2548, น. 41-42) ได้กล่าวถึงผู้บริหารการศึกษากับการบริหารทรัพยากรว่า ผู้บริหารสถานศึกษานั้น อยู่ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรส่วนหนึ่งและเป็นผู้แสวงหาทรัพยากรมาใช้ในหน่วยงานอีกประการหนึ่งด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษาอาจจะมองได้ 2 ด้าน คือ ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรทางการศึกษา และในฐานะผู้แสวงหาทรัพยากรทางการศึกษา หากพิจารณาบทบาทและภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรการศึกษานั้น จะมีภารกิจต่อไปนี้ 1) กำหนดนโยบายและแผนของสถานศึกษา แผนของสถานศึกษาจะสามารถแปลออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจะต้องปฏิบัติ ดังนั้น หน้าที่ความรับผิดชอบประการแรกของผู้บริหารสถานศึกษา คือ การจัดทำแผนงานของสถานศึกษาของตนขึ้น เพื่อที่จะได้ทราบว่าเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นจะต้องจัดทำกิจกรรมอะไรบ้าง อันจะเป็นแนวทางในการแสวงหาหรือการกำหนดทรัพยากรที่จะต้องใช้ในสถานศึกษาที่ตนจะต้องรับผิดชอบ 2) กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ จากแผนการจัดกิจกรรมของ

หน่วยงานหรือสถานศึกษาผู้บริหารจะต้องรวบรวมความต้องการด้านทรัพยากรจากแผนงานหรืองบประมาณที่ต้องการของสถานศึกษา โดยจำแนกเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน และที่สำคัญคือผู้บริหารจะต้องเรียงลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องทำให้ชัดเจนว่า ควรจะดำเนินกิจกรรมใดก่อน – หลัง ทั้งนี้ เพื่อสะดวกในการบริหารทรัพยากรที่ได้มาให้สอดคล้องกับกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

3) การแสวงหาทรัพยากร บทบาทหน้าที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา คือ บทบาทในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการของสถานศึกษา การแสวงหาทรัพยากรการศึกษานั้น จะต้องแสวงหาจากแหล่งทรัพยากรต่างๆ เช่น งบประมาณ เงินรายได้ของโรงเรียน เงินบริจาค

4) การจัดสรรทรัพยากร ทรัพยากรที่ได้มาน้อยอาจจะได้ใน 2 รูปแบบ คือ ในรูปของจำนวนรวมและทรัพยากรจำแนกเป็นรายโครงการ หรือกิจกรรม ถ้าหากได้มารูปของจำนวนรวมหน้าที่ของผู้บริหาร คือ พยายามจัดสรรทรัพยากรที่ได้มาให้กับโครงการ – กิจกรรมต่าง ๆ โดยอาจจะต้องดำเนินการดังนี้ 4.1) กำหนดเกณฑ์ในการจัดสรร เช่น ความสอดคล้องกับนโยบาย การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนผู้ใช้บริการ เป็นต้น 4.2) เรียงลำดับความสำคัญของโครงการ โดยอาจถือความรีบด่วนของโครงการหรือความสนองต่อนโยบายของโรงเรียน หรือหน่วยเหนือเป็นหลักในการเรียงลำดับความสำคัญของโครงการ 4.3) ตามหลักความพร้อมของโครงการ เป็นการจัดสรรตามความพร้อมว่าโครงการใดมีความพร้อมในการดำเนินการมาก ก็จะจัดสรรให้ก่อนโครงการที่ยังไม่มีความพร้อม

5) การใช้ทรัพยากร การใช้ทรัพยากรเป็นการดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยแผนงานหรือโครงการเป็นตัวชี้หน้าในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ นั้น ควรจะมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 5.1) กำหนดแผนการใช้ การวางแผนการใช้นั้น ควรกำหนดการใช้ทรัพยากรให้สอดคล้องกับกิจกรรมโครงการ เช่น การใช้กระดาษ ควรจะใช้ในกิจกรรมขั้นตอนใด ทั้งนี้ป้องกันมิให้ทรัพยากรที่ได้มาเก็บไว้โดยเปล่าประโยชน์ 5.2) ควบคุมการใช้เป็นการดูแลการใช้ทรัพยากรของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารทรัพยากรให้ตรงกับคุณลักษณะ ประหยัดและมีประสิทธิภาพ

6) การประเมินการใช้ การประเมินการใช้ทรัพยากรมีความสำคัญแต่ผู้บริหารส่วนใหญ่จะมองข้ามขั้นตอนนี้ไป การประเมินการใช้ทรัพยากรอาจมองในด้านต่อไปนี้ 6.1) ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ทรัพยากรบางประเภทที่ได้รับการจัดสรรมานั้น สามารถใช้ได้มีประสิทธิภาพหรือไม่ ตัวอย่างเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ มีประสิทธิภาพตรงกับความต้องการเพียงใด 6.2) ประสิทธิผลของทรัพยากร ทรัพยากรที่ได้จัดนั้นทำให้หน่วยงานประสบผลสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรนั้นตรงเป้าหมาย 6.3) ความเพียงพอของทรัพยากร ประเมินดูว่า ทรัพยากรที่ได้รับการจัดสรรมาเพียงพอกับความต้องการหรือไม่ 6.4) ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทรัพยากร ผลจากการประเมินผู้บริหารจะได้นำไปปรับปรุงด้านต่าง ๆ เช่น การจัดสรร การใช้และควบคุม เป็นต้น

2.5 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

2.5.1 ความหมายการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

รุ่ง แก้วแดง (2546, น. 51) กล่าวถึง การระดมสรรพกำลังทุกส่วนในสังคมเพื่อการจัดการศึกษา ทุกส่วนของสังคม ครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน องค์กรชุมชน สื่อมวลชนจะต้องตระหนักสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการศึกษาทุกชั้นตอน แทนการผลักภาระให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่รัฐต้องมีเจตจำนงที่แน่วแน่และจริงจัง เพราะการศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสติปัญญาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติโดยส่วนรวม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 928) ได้ให้ความหมายของ การระดม หมายถึง การรวบรวม การแสวงหา การรวบรวมอย่างฉับพลัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของการระดมทรัพยากร หมายถึง รวบรวมทรัพยากร การแสวงหาทรัพยากร

ศุภร บุญราช (2544, น. 5) ได้ให้ความหมาย การระดมทรัพยากรว่า เป็นการรวบรวมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษา

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 25) ได้ให้ความหมาย การระดมทรัพยากรในท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง การรวบรวม การแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งหมด ทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการบริหาร โรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการจัดการศึกษา

เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2551, น. 11) ได้ให้ความหมาย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นการรวบรวมแสวงหาทรัพยากรทุกประเภทที่มีในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากการดำเนินงานหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ในการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา และมาตราที่ 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติ พวงนิล (2553, น. 9) กล่าวถึง การระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาดำเนินการด้วยกลยุทธ์หรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยทุกสิ่งทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และสนับสนุนการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ จากบุคคล ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ภายใต้กรอบของกฎหมายและระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

กล่าวโดยสรุป การระดมทรัพยากร คือ การรวบรวมทรัพยากรด้วยกลยุทธ์หรือวิธีการเพื่อให้ได้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มาเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการศึกษาที่กำหนด

2.5.2 นโยบายการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษาดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545 ข, น. 32-34)

2.5.2.1 ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดการร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสม และความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุและที่เป็นทรัพย์สินอื่นรวมทั้งจัดหารายได้จากบริการขอสถานศึกษา และเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจหลักของสถานศึกษา

บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลได้มาโดยมีผู้ทูลให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้ของสถานศึกษา ไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุและให้เป็นการสิทธิของสถานศึกษา บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาซื้อขายทรัพย์สินหรือจ้างทำของ ที่ดำเนินการโดยใช้เงินงบประมาณ ไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง ตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาซื้อขายทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการโดยใช้งบประมาณ ให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ ได้ตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้ 1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไป เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน 2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น 3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม วรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง 4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา 5) จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์กรมหาชน 6) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชนเพื่อพึ่งตนเองได้ 7) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่โดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษานโยบายจัด

การศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก หลักเกณฑ์ และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมินให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคมและการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุง ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ตามความจำเป็น

มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำราหนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และมาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนา เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

มาตรา 68 ให้มีการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทาน และผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการเป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว เพื่อการพัฒนาคนและสังคม หลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการผลิต การวิจัยและการพัฒนา เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 69 รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่พิจารณาเสนอ โยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2.5.2.2 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

มาตรา 15 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบายแผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การ ติดตามตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเสนอแนะในการออกระเบียบ หลักเกณฑ์ และประกาศที่เกี่ยวกับการบริหารงานของสำนักงาน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , 2549, น. 4)

มาตรา 39 ให้มีผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและมี อำนาจหน้าที่ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2547, น. 15)

2.5.3 การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรและ การบริหารจัดการทรัพยากรไว้ ดังนี้ (พัชรกฤษฎี พวงนิล, 2553, น. 137-141) 1) แนวทางการระดม ทรัพยากรเพื่อการศึกษาของรัฐ การระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ได้ยึดหลักการมี ส่วนร่วมในหลักการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งปัจจุบันงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาที่รัฐจัดสรรให้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นการเก็บภาษีรายได้ทางอ้อมเก็บตามความสามารถในการเสียภาษี จึงถือว่าประชาชนมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย การระดมทรัพยากรทางการศึกษานั้นแหล่งงบประมาณส่วนใหญ่ มาจากงบประมาณแผ่นดิน และบางส่วนมาจากการระดมทุนทุกส่วนของสังคมเพื่อจัดการศึกษา ด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังนี้ 1.1) การใช้มาตรการทางด้านภาษี เป็นเครื่องมือในการระดมทรัพยากร และการลงทุน คือ การลดต้นทุนการระดมทุน ได้แก่ การลดหย่อน การยกเว้นภาษีโรงเรือนและ ที่ดินสำหรับสถานศึกษาเอกชน การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสินค้านำเข้าที่ใช้เพื่อการศึกษา 1.2) การกั้นรายได้จากการจัดเก็บภาษี มาใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ การจัดเก็บภาษีมรดก โดยกำหนด มูลค่าขั้นต่ำของมรดกที่จะเก็บและให้กั้นรายได้จากภาษีดังกล่าวมาใช้เพื่อการศึกษา 1.3) การ สนับสนุนให้มีการบริจาค ได้แก่ การเพิ่มรายการบริจาคเพื่อการศึกษาเป็นรายการหักลดหย่อนภาษี เงินได้ แยกต่างหากจากรายการลดหย่อนภาษีการบริจาคเพื่อการศึกษาอื่น ๆ 1.4) การยกเว้น ค่าธรรมเนียมการ โอนอสังหาริมทรัพย์ที่บริจาคเพื่อการศึกษา หากมีการจัดเก็บภาษีมรดก ให้ยกเว้น ภาษีการรับมรดกที่บริจาคเพื่อการศึกษา 1.5) การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย กำหนดให้ ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 35 ของต้นทุน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา 1.6) การให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการทรัพย์สินของ

สถานศึกษาได้แก่ รายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาและบุคลากร 1.7) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนที่การศึกษา การกำหนดขนาดและรูปแบบที่เหมาะสมของสถานศึกษา การกำหนดขนาดและอัตราค่าเล่าเรียนในสถานศึกษา การจัดให้มีมาตรฐานการจัดการทางการเงิน 7 ประการ การเปลี่ยนระบบบัญชีจากเกณฑ์เงินสดย่อมาเป็นบัญชีตามเกณฑ์ที่รับฟังง่าย 1.8) การระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ได้แก่ การออกพันธบัตรการศึกษา การออกสลากกินแบ่งรัฐบาล เพื่อนำรายได้มาใช้สำหรับการศึกษา การสนับสนุนให้สถานศึกษามีเงินทุนระยะยาว โดยการนำงบประมาณเหลือจ่ายเข้าเป็นเงินทุนสะสมของสถานศึกษา โดยไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง การกำหนดอัตราค่าสาธารณูปโภคสำหรับบริการทางการศึกษาในอัตราพิเศษ เป็นต้น 2) หลักการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้ 2.1) หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล หมายถึง ต้นทุนของการจัดการศึกษาจะต้องสะท้อนถึงประสิทธิภาพการจัดการศึกษาภายใต้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด 2.2) หลักการมีส่วนร่วมตามประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับ ได้รับตามความสามารถในการจ่ายการให้ผู้เรียนรับภาระตามตามหลักประโยชน์ที่ได้รับ โดยคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายของผู้เรียน การจัดสรรงบประมาณ ในส่วนนี้ควรคำนึงถึงสัดส่วนการรับภาระค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมระหว่างรัฐกับผู้เรียน โดยให้สถานศึกษาจัดเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่สะท้อนถึงต้นทุนของการจัดการศึกษา ควบคู่สำหรับผู้เรียนที่ด้อยโอกาสและยากจน เพื่อให้ได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษา 2.3) หลักความเป็นธรรมการจัดสรรงบประมาณ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัยแวดล้อม จัดสรรงบประมาณที่แตกต่างกันให้ผู้เรียนที่มีลักษณะและความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกัน เพื่อความเสมอภาคในโอกาสและเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาของผู้เรียน (Vertical Equity : Equity) 2.4) หลักความเสมอภาคเป็นการจัดสรรงบประมาณที่เท่ากัน ให้ผู้เรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัยแวดล้อม (Horizontal Equity : Equality) 2.5) หลักเสรีภาพในการเลือกให้ผู้เรียนมีสิทธิการเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษา ที่ต้องการภายใต้การแข่งขันตามกลไกของตลาด ทำให้ผู้เรียนได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพทำให้เกิดการแข่งขันในด้านคุณภาพการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษา 2.6) หลักการกระจายอำนาจ สถานศึกษามีความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนตามแนวทางการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตาม โครงสร้างการกระจายอำนาจ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถแข่งขันในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ภายใต้หลักความเสมอภาค และเป็นธรรม 3) นโยบายการดำเนินการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาของโรงเรียน จากแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนประถมศึกษานำมากำหนดเป็น

วิสัยทัศน์ และแนวทางการดำเนินงานดังนี้ (ศุภกร บุญราช, 2544, น. 36 - 37) 3.1) วิสัยทัศน์การบริหารจัดการในการพัฒนาโรงเรียน จะเกิดผลต่อนักเรียนอย่างแท้จริงได้นั้น ทุกฝ่ายทุกคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือ ทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน รักโรงเรียน เข้าร่วมคิดร่วมทำในการวางแผนการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน ทั้งสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณ 3.2) เงื่อนไขและปัญหา 3.2.1) โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3.2.2) โรงเรียนบริหารงานโดยมีทรัพยากรอย่างจำกัด 3.3) โรงเรียนและองค์กรท้องถิ่น ชุมชนยังไม่ได้ร่วมมือในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง 3.3.1) องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ยังไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนอย่างแท้จริง 3.3.2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน เข้าใจว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น 3.4) แนวทางการดำเนินการของโรงเรียน 3.4.1) จัดทำข้อมูลองค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนถึงแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในท้องถิ่น 3.4.2) ศึกษาบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ในชุมชน 3.4.3) ผู้บริหารและคณะครูเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคย และความรู้สึกที่ดีต่อกัน เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 3.4.4) ประชาสัมพันธ์โรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการให้บริการแก่ชุมชน 3.4.5) แต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา และชี้แจงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะกรรมการเข้าใจอย่างชัดเจน 3.4.6) จัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน โดยมีคณะกรรมการร่วมคิดร่วมวางแผนและร่วมดำเนินการ พร้อมทั้งการประเมินผล เพื่อปรับปรุงแก้ไขทุกครั้งที่มีการดำเนินการ 3.4.7) จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในทุกด้าน และเผยแพร่ผลงานของโรงเรียนรวมทั้งการรายงานการจัดการศึกษาให้ผู้ปกครองและชุมชนรับทราบ

โดยสรุปแล้ว การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ ความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรของแต่ละสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความจำเป็นแตกต่างกันไปตามบริบท ดังนั้น กิจกรรมการระดมทรัพยากรทางการศึกษาย่อมมีความแตกต่างกันด้วย การนำกลยุทธ์การพัฒนามาใช้ให้ประสบผลสำเร็จ ขึ้นอยู่กับสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษานั้น ๆ ความรู้ ความเข้าใจ และประสิทธิภาพ ตลอดจนความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่มีความตั้งใจจริง จริงใจต่อการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา

2.5.4 แนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

นงเยาว์ สักดาศักดิ์ (2548, น. 112-113, อ้างถึงใน เบญจวรรณ อุไรรัตน์, 2551, น. 17-18) ศึกษาการบริหารจัดการเงินนอกงบประมาณในสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า สถานศึกษาใช้วิธีการเข้าหาแหล่งทุนโดยผู้บริหารและคณะกรรมการใช้ศักยภาพเดินเข้าไปหา ทำสัมพันธ์ไมตรีทั้ง

ในระยะสั้นและระยะยาว มีการร่วมกิจกรรมกับส่วนรวม ทั้งกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมส่วนรวม เพื่อที่จะเชื่อมโยงจากความสัมพันธ์มาสู่กิจกรรมหาเงินทุนให้โรงเรียน ทั้งนี้คนเราเมื่อมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมมีความผูกพันย่อมเห็นอกเห็นใจ จึงยอมช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้บริหารจึงได้วางแผนที่จะเข้าแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การเข้าถึงองค์กร ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เป็นกลยุทธ์ที่ผู้บริหารและคณะครูได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ขององค์กร ของหน่วยงานที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เข้าร่วมในการประชุมทำประชาพิจารณ์ของหมู่บ้าน เข้าร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการที่ได้ไปเข้าร่วมประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีทางศาสนา หรือประเพณีอื่น ๆ เช่น ไปช่วยงานในวัด เป็นที่ปรึกษาหรือกรรมการของวัด ไปงานแต่งงานของศิษย์เก่า งานแต่งงานของบุคคลในชุมชน หรือไปงานศพของบุคคลต่าง ๆ ที่รู้จักอยู่ในชุมชน หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลในองค์กรหรือหน่วยงานที่รู้จัก โดยไปเป็นกลุ่มคณะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 2) การเข้าหาผู้มีอุปการคุณ หรือผู้ใหญ่ว่าใจบุญ คณะกรรมการหรือผู้บริหารหาเบาะแสว่าในชุมชนมีใครบ้างเป็นผู้ใจบุญ มีฐานะพอที่จะทำบุญกับโรงเรียนกับเด็กนักเรียนได้ และมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนบ้างพอสมควร เช่น เป็นศิษย์เก่า เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในชุมชน หรือผู้ที่ปกครองหรือบุคคลในชุมชนไปทำงานด้วย ทางคณะกรรมการและผู้บริหารได้ไปติดต่อให้มาบริจาคเงินซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ บางคนได้บริจาคมาเป็นเงิน บางคนได้บริจาคให้เงินมาซื้อสิ่งของ จำนวนเงินมากหรือน้อยที่โรงเรียนได้รับบริจาคขึ้นอยู่กับความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น หรืออาจจะเกิดขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ประกอบการในขณะนั้น และถ้าประกอบอาชีพเกษตร อาจจะขึ้นอยู่กับราคาพืชผลในขณะนั้นในการเข้าหาผู้มีอุปการคุณ หรือผู้ใหญ่ว่าใจบุญก็ต้องวางแผนให้เหมาะสม
- 3) เข้าหาเครือข่าย คณะกรรมการหรือผู้บริหาร ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในรูปแบบเครือข่ายเพื่อนญาติพี่น้อง เจ้านาย ติดต่อพูดคุยเป็นการภายใน แล้วจึงพาผู้บริหารหรือคณะกรรมการคนอื่นไปพบแหล่งทุนเพื่อพูดคุยและได้ทำหนังสือเป็นทางราชการพร้อมรายละเอียดที่โรงเรียนต้องการจะนำมาใช้จ่าย การกระทำได้กล่าวทำให้แหล่งทุนได้เห็นถึงรายละเอียดในการปฏิบัติงานจึงให้ความช่วยเหลือ แต่ในทางกันตรงข้าม โรงเรียนในเครือข่ายขนาดเล็กด้วยกันจะไม่ได้นำเงินที่หามาได้ทั้งการอนุเคราะห์และการผลิตของขายมาเอื้อเพื่อเพื่อแผ้วหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ในการช่วยเหลือโรงเรียนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงหรือโรงเรียนในเครือข่าย ผู้บริหารและคณะครูจะใช้จ่ายเงินส่วนตัวบริจาคช่วยเหลือมากน้อยตามความสัมพันธ์ส่วนตัว และได้เข้าร่วมกิจกรรมเสริม กิจกรรมวิชาการ โรงเรียนได้รวมเงินเพื่อจัดกิจกรรมดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จ ในกรณีที่เงินไม่พอได้มีการบริหาร

เงินนอกงบประมาณร่วมกัน โดยกลุ่มเครือข่ายเป็นผู้ดำเนินการไปขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานหรือองค์กรใหญ่ๆนอกชุมชนได้ เนื่องจากมีพลังมีขอบเขตของกลุ่มคนเพิ่มขึ้น พลังและเครือข่ายในการหางบประมาณย่อมมากขึ้น เป็นการพึ่งตัวเอง พึ่งกันเอง และใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีข้อจำกัด แต่รัฐบาลต้องการให้สถานศึกษาต่าง ๆ ใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อลดต้นทุน นั่นคือการสร้างกลไกใหม่เพื่อยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2546, น. 114, อ้างถึงใน บุญฟ้า ลีมวัฒนา, 2549, น. 54) กล่าวว่าในการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดระบบให้ชัดเจน ดังต่อไปนี้

- 1) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณกับการบริหาร และการจัดการศึกษาโดยจะต้องนำสิ่งที่สถานศึกษากำหนดไว้ ทั้งเรื่องวิสัยทัศน์ นโยบายและการประเมินผลสถานศึกษามาเป็นแนวตั้ง และนำทรัพยากรหรืองบประมาณเข้ามาเป็นตัวสนับสนุนก็มีโอกาสที่จะบริหารงบประมาณให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น
- 2) กำหนดความจำเป็นต่อรายจ่ายหรือการลงทุน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยจัดลำดับความสำคัญของหมวดรายจ่ายและสัดส่วนของงบประมาณระหว่างหมวด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
- 3) ระบบบัญชีการศึกษา โรงเรียนต้องเลือกระบบบัญชีที่ดีสำหรับแสดงเงินงบประมาณที่ได้มาสามารถสะท้อนถึงต้นทุนการจัดการศึกษาและสะดวกต่อการใช้สอย
- 4) การเงินและการพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้างจำเป็นต้องทำอย่างเป็นระบบและมีหลักฐานชัดเจน ถ้าดูแลไม่ดีอาจมีการทุจริตเกิดขึ้น ฉะนั้นเรื่องการเงินบัญชีและพัสดุนั้น ถ้าสถานศึกษาสามารถหาบุคลากรมืออาชีพเข้ามาทำงานเรื่องนั้น โดยเฉพาะ ไม่จำเป็นต้องให้ครูมาทำงานในด้านนี้ เพื่อให้ครูมีเวลาปฏิบัติการสอนได้เต็มที่และปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลัง ครูก็จะลดลงไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 (2549, น. 12, อ้างถึงในบุญฟ้า ลีมวัฒนา, 2549, น. 55) ได้กำหนดแผนการระดมทรัพยากรระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 8 มาตรา 58 ทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินในการบริหารงบประมาณ ได้มีแนวทางการระดมทรัพยากรได้ ดังนี้

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ กิจกรรมและภารกิจ งาน/โครงการ ตามกรอบประมาณการระยะปานกลางและแผนปฏิบัติการประจำปีที่มีความจำเป็นต้องใช้วงเงินเพิ่มเติมจากประมาณการรายได้งบประมาณไว้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมให้เป็นไปตามความเร่งด่วนและช่วงเวลา
- 2) สำรวจข้อมูลนักเรียนที่มีความต้องการได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาตามเกณฑ์การรับทุนทุกประเภท ตั้งกรรมการพิจารณาคัดเลือกนักเรียนได้รับทุนการศึกษา โดยตรวจสอบข้อมูลโดยเชิงลึก พร้อมกับให้การจัดทำข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน
- 3) ศึกษา วิเคราะห์แหล่งทรัพยากร บุคคลหน่วยงาน องค์กร และท้องถิ่น ที่มี ศักยภาพให้

การสนับสนุนการจัดการศึกษา ตลอดจนติดต่อประสานความร่วมมืออย่างเป็นทางการ 4) จัดทำแผนการระดมทรัพยากรทางการศึกษาและทุนการศึกษา โดยกำหนดวิธีการแหล่งการสนับสนุน เป้าหมาย เวลาดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบ 5) เสนอแผนการระดมทรัพยากรทางการศึกษาและทุนการศึกษา ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขอความเห็นชอบและดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ 6) เก็บรักษาเงินและเบิกจ่ายไปตามแผนปฏิบัติการประจำปี ที่ต้องใช้เงินเพิ่มเติมให้เป็นไปตามระเบียบของทุนการศึกษา และระเบียบว่าด้วยเงินนอกงบประมาณ ทั้งตามวัตถุประสงค์และไม่กำหนดวัตถุประสงค์

การจัดกิจกรรมเพื่อระดมทรัพยากรในท้องถิ่น อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดกิจกรรมที่มีสิ่งแลกเปลี่ยน ได้แก่ การดำเนินการของสถานศึกษาที่จัดขึ้น โดยผู้ที่สนับสนุนเงิน ได้รับสิ่งของ หรือบริการจากสถานศึกษาเป็นการแลกเปลี่ยน เช่น การจำหน่ายวัสดุ สิ่งประดิษฐ์ ของนักเรียน การให้เช่าบริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเข้าชมการแสดง หรืองานเลี้ยงสังสรรค์ที่สถานศึกษาจัดขึ้น เป็นต้น ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จะได้วัสดุสิ่งของหรือได้บริการของสถานศึกษาหรือได้เข้าชมรายการแสดง หรือได้รับประทานอาหารแล้วแต่กรณี เป็นการแลกเปลี่ยนกับเงินที่ได้สนับสนุนให้แก่สถานศึกษาที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ 2) การจัดกิจกรรมที่ไม่มีสิ่งแลกเปลี่ยน เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะเชิญชวนหรือรณรงค์เพื่อดำเนินการ โดยผู้ให้การสนับสนุนไม่ได้รับสิ่งตอบแทนเป็นการแลกเปลี่ยนในทันทีทันใดโดยตรง แต่ผลจะเกิดในอนาคตเป็นส่วนรวม เช่น การเชิญชวนร่วมบริจาคช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน การร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดตั้งกองทุนอาหารกลางวันของนักเรียน การร่วมพัฒนาอาคารสถานที่ในโรงเรียน ฯลฯ ผู้สนับสนุนเงิน หรือแรงงาน เพื่อกิจกรรมดังกล่าวจะไม่ได้รับสิ่งแลกเปลี่ยนจากสถานศึกษาโดยตรง แต่ผลที่ได้จะเป็นการช่วยเหลือโดยส่วนรวมได้ เด็กนักเรียนที่ขาดแคลนได้รับการช่วยเหลือ เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทาน โรงเรียนสะอาดสวยงามเพิ่มขึ้น เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว แนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา นั้น ผู้บริหารต้องเป็นผู้ประสานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งพบว่า การมีสัมพันธ์กับชุมชนที่ดี ก่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายตามบริบทของสถานศึกษาในแต่ละชุมชน หรือหน่วยงานนั้นๆ และเป็นแนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.6 บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 สนับสนุนการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพในการบริหารงานสถานศึกษา 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีที่ตั้งอยู่ที่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเดิม เลขที่ 7/7 ถนนโพศรี ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทาง 564 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 11,730 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดหนองคาย ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดหนองบัวลำภู ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอบ้านดุง อำเภอพิบูลย์รักษ์ อำเภอหนองหาน อำเภอกุมภวาปี อำเภอหนองแสงและอำเภอประจักษ์ศิลปาคม ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอบ้านผือ และอำเภอกุดจับ

สภาพการบริหารจัดการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยการยุบรวมหน่วยงานทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการภายในจังหวัดอุดรธานี คือ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด ใน 4 อำเภอ คือ อำเภอสร้างคอม อำเภอเพ็ญ อำเภอเมืองและอำเภอหนองวัวซอ การจัดระบบการศึกษา จัดตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งดำเนินการ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 8 และมาตรา 34 วรรค 4 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 37 และมาตรา 38 และมีอำนาจดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 1) เป็นหน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ 1) จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น 2) วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณ

ที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบและกำกับตรวจสอบ ติดตามค่าใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว 3) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 4) กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา 5) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 6) ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.1 สภาพทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ประกาศปรับปรุงแก้ไขการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาและกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2551 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2551 และทำการเปิดป้ายสำนักงานเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2551 ปัจจุบันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีเขตบริหารครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย อำเภอสร้างคอม อำเภอเพ็ญ อำเภอเมืองและอำเภอหนองวัวซอ มีโรงเรียนทั้งสิ้น 232 โรงเรียน จำนวนผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครู ในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานีเขต 1 มีจำนวนทั้งสิ้น 2,726 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 276 คน และข้าราชการครู จำนวน 2,450 คน

2.6.2 การแบ่งส่วนราชการในการบริหาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ได้แบ่งส่วนราชการตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2546 เพื่อใช้ในการบริหารงานดังนี้

2.6.2.1 กลุ่มอำนวยการ มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ปฏิบัติงานสารบรรณของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 2) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยการ 3) ดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและยานพาหนะ 4) จัดระบบบริหารงานและพัฒนาองค์กรสำนักงานเขต 5) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจการและผลงานของสำนักงานเขตและส่วนราชการในสังกัด 6) เผยแพร่และให้บริการข้อมูลข่าวสาร 7) ประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอกเขตพื้นที่การศึกษา 8) ประสานงานเกี่ยวกับการสรรหากรรมการและอนุกรรมการในระดับต่าง ๆ 9) ดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารการเงิน บัญชี พัสดุและสินทรัพย์ 10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในสำนักงานเขตที่มีใช้ของส่วนราชการใดโดยเฉพาะ 11) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.2.2 กลุ่มบริหารงานบุคคล มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) วางแผนอัตรากำลัง กำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะ 2) สรรหา บรรจุ แต่งตั้ง ย้าย โอน และการออกจากราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ดำเนินงานบำเหน็จความชอบ และทะเบียนประวัติ 4) พัฒนาบุคลากร ส่งเสริม ขยาย เชิดชูเกียรติ และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ 5) ดำเนินงานทางวินัย อุทธรณ์ ร้องทุกข์ และการดำเนินคดีของรัฐ 6) ปฏิบัติงานเลขานุการอนุกรรมการบริหารงานบุคคล ของเขตพื้นที่การศึกษา 7) จัดทำมาตรฐาน คุณภาพงาน กำหนดภาระงานขั้นต่ำและเกณฑ์การ ประเมินผลงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงานเขต 8) ประเมิน คุณภาพการบริหารงานบุคคลและจัดทำรายงานประจำปีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาเพื่อเสนออนุกรรมการ การบริหารงานบุคคลเขตพื้นที่การศึกษาและคณะกรรมการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษา 9) ปฏิบัติงานร่วมมือหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.2.3 กลุ่มนโยบายและแผน มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา 2) จัดทำนโยบายและ แผนพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายมาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนา การศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น 3) วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณ เงินอุดหนุน ทั่วไปของสถานศึกษาและแจ้งการจัดสรรงบประมาณ 4) ตรวจสอบ ติดตาม ประเมิน และรายงาน ผลการใช้จ่ายงบประมาณและผลการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผน 5) ดำเนินการเกี่ยวกับการ จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 6) ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการเขตพื้นที่ การศึกษา 7) ปฏิบัติงานร่วมกัน หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ ได้รับมอบหมาย

2.6.2.4 กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ส่งเสริมการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถาศัย 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น 3) ประสานและส่งเสริม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา 4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการ ด้อยโอกาสและมีความสามารถพิเศษ 5) ส่งเสริมงานการ แนะแนว สุขภาพอนามัย กีฬาและนันทนาการ ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ นักศึกษาวิชาทหาร ประชาธิปไตย วินัยนักเรียน การพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชน และงานกิจการ นักเรียนอื่น 6) ส่งเสริม สนับสนุน การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 7) ส่งเสริมการจัดสวัสดิการ

และสวัสดิภาพในสำนักงานเขต สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา 8) ส่งเสริมงานกิจกรรมพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ และงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 9) ประสานการป้องกันและแก้ไขการใช้สารเสพติด และส่งเสริมป้องกันแก้ไขและคุ้มครองความปลอดภัยแก่นักเรียน นักศึกษา 10) ดำเนินงานวิเทศสัมพันธ์ 11) ประสานส่งเสริมการศึกษากับการศาสนาและการวัฒนธรรม 12) ส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น 13) ประสานและส่งเสริมสถานศึกษาให้มีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 14) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.2.5 กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรการสอนและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อการพัฒนาหลักสูตรการสอนและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) วิจัย พัฒนา ส่งเสริม ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษา 4) วิจัย พัฒนา ส่งเสริม มาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งประเมิน ติดตาม และตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 5) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา 6) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนา ส่งเสริมและพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา 7) ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.2.6 กลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป 2) ดำเนินงานที่เป็นภารกิจของสำนักงานเขตที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.2.7 กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) กำกับ ดูแล ประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน 2) ดำเนินการเกี่ยวกับการออกใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนและการเปลี่ยนแปลงกิจการโรงเรียนเอกชน 3) ดำเนินการเกี่ยวกับการสงเคราะห์และเงินทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนและที่กฎหมายอื่นกำหนด 4) ดำเนินการอื่นเกี่ยวกับงานการศึกษาเอกชนตามที่กฎหมายกำหนด 5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6.3 บทบาทและอำนาจหน้าที่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เป็นหน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

2.6.3.1 จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น

2.6.3.2 วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานต้นรับทราบและกำกับตรวจสอบ ติดตามค่าใช้จ่ายประมาณของหน่วยงานดังกล่าว

2.6.3.3 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.4 กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.5 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.6 ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.7 จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.8 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.9 ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.10 ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการและคณะทำงานด้านการศึกษา

2.6.3.11 ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา

2.6.3.12 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็น หน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

2.6.4 นโยบายสำนักงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ได้นำนโยบายของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการให้บริการและกลยุทธ์เป็นทิศทางในการพัฒนาองค์กร สนับสนุนและพัฒนาการศึกษา ให้เจริญก้าวหน้า ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม นำความรู้ ตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ได้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาสู่ ความสำเร็จ

2.6.4.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เป็นองค์กรในการ ส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ประชากรวัยเรียนได้เรียนอย่างทั่วถึง มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้น พื้นฐานและมีระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย

2.6.4.2 พันธกิจ (Mission)

- 1) เสริมสร้างความเข้มแข็งในการให้บริการและการจัดการศึกษาของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน
- 2) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อความเสมอภาคและ โอกาสอย่างทั่วถึง
- 3) ยกกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 4) ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการบริหารจัดการแบบฐานโรงเรียน (SBM) เพื่อ รองรับภาระงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) เร่งรัดพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ จัดให้มีศูนย์สารสนเทศของเขตพื้นที่ การศึกษา

2.6.4.3 เป้าประสงค์ (Goal Objective)

- 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีการบริหารจัดการ โดยหลัก ธรรมาภิบาลและนำหลักคุณธรรมนำความรู้ ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติ
- 2) ประชากรวัยก่อนประถมศึกษา ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างทั่วถึง

3) ประชากรในวัยเรียนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานตามสิทธิอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

4) ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5) สถานศึกษาเข้มแข็งมีการบริหารจัดการแบบฐานโรงเรียน (SBM)

2.6.4.4 กลยุทธ์ (Strategy)

1) กลยุทธ์คุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

2) กลยุทธ์การขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรในวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

3) กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

4) กลยุทธ์กระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็งในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา (กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1, 2558, น. 2-5)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

นงราม เศรษฐพานิช (2541, น. 54) ได้ศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษาส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรที่จัดหา จัดซื้อหรือจัดจ้างจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ทรัพยากรที่เกิดจากแหล่งอื่นๆ เช่น เงินอุดหนุนจากท้องถิ่นมีน้อยมาก ในขณะที่เงินนอกงบประมาณในส่วนของเงินบริจาค เงินกู้และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ใช้ในการศึกษามีน้อย บทบาทของรัฐควรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต จำเป็นต้องให้เอกชน ชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อันเป็นกลไกเพื่อให้การศึกษามีรูปแบบที่หลากหลายโดยอัตโนมัติ และยังช่วยให้ระบบการศึกษามีพลวัตน์สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงได้ด้วย แต่ความเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาไทยทำได้ยาก เพราะระบบราชการยึดติดกับการควบคุมและระเบียบวิธีปฏิบัติที่เคร่งครัด ย่อมจำกัดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนในระบบทำให้คนเหล่านั้นขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทำสิ่งแปลกใหม่ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และมีผลให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ศุภร บุญราช (2544, น. 101) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การปฏิบัติและความคาดหวังเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษา พบว่า

1) โดยภาพรวม โรงเรียนประถมศึกษาที่มีสภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรอยู่ในระดับ

มาก เรื่องที่มีการปฏิบัติอยู่ในสามอันดับแรก คือ การประสานความร่วมมือ และการรับทราบนโยบายเกี่ยวกับการระดมทรัพยากร การปฏิบัติจริงของโรงเรียนและวิธีการที่โรงเรียนใช้ในการระดมทรัพยากร ส่วนเรื่องที่มีการปฏิบัติอยู่ในอันดับสุดท้าย คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากร 2) ปัญหาการระดมทรัพยากร พบว่า เรื่องที่มีปัญหาสามอันดับแรก คือ ปัญหาจากทรัพยากรด้านการเงิน ปัญหาจากทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ปัญหาจากทรัพยากรส่วนบุคคลโดยเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและจัดการเป็นปัญหาอยู่ในอันดับสุดท้าย 3) ความคาดหวังเกี่ยวกับการระดมทรัพยากร พบว่า มาตรการในการระดมทรัพยากรตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว และคาดหวังว่าจะสามารถนำสู่การปฏิบัติที่บังเกิดผลได้และความคาดหวังกับผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อใช้มาตรการในการระดมทรัพยากรคือบุคคล ชุมชนองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น งบประมาณด้านการศึกษามีมากขึ้น คุณภาพการศึกษาของประเทศจะดีขึ้น มาตรการอื่นที่ควรนำมาใช้ในการระดมทรัพยากรได้แก่ ควรมีค่าตอบแทน การยกเว้นหรือลดหย่อนเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาล การศึกษานูต การกู้เงินจากสถาบันการเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ การยกย่องเชิดชูต่อสาธารณชน เป็นต้น

ไพบุลย์ กล่อมบรรจง (2545, น. 71-72) ได้ศึกษา สภาพการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ แร่ธาตุ มาเป็นสื่อการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมนันทนาการมากที่สุด ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ โรงเรียนขาดงบประมาณในการเดินทางไปใช้ การใช้ทรัพยากรบุคคล ส่วนใหญ่แต่งตั้งผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษาประจำโรงเรียน ปัญหาที่พบคือบุคลากรไม่มีเวลาว่าง การใช้ทรัพยากรลักษณะที่เป็นกิจกรรมในท้องถิ่น ส่วนใหญ่นำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ และสังเกตการจัดกิจกรรมในท้องถิ่น ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ เวลาที่จัดกิจกรรมในท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับเวลาเรียน การใช้ทรัพยากรด้านการเงิน ส่วนใหญ่ขอบริจาคเพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียน ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน

สุเทพ ศรีระกึ่ง (2546, น. 79-80) ได้ศึกษา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ได้มีการกำหนดนโยบายใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรม หัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ด้านกองทุน/ธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา/วรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณีและ

ด้านโภชนาการ ในการนำมาพัฒนาหลักสูตร/การจัดกิจกรรม การนำมาเป็นวิทยากร และนำมาใช้ เป็นสื่อเพื่อพัฒนาการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสาเหตุที่ต้องใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาให้ความสำคัญของวิธีการให้นักเรียนออกไปศึกษา/ฝึกงานที่สถาน ประกอบการของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับมาก และครูไม่เห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีระดับ การศึกษาที่แตกต่างกัน พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมทุกด้าน ไม่ต่างกัน แต่เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโภชนาการแตกต่างกันและเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรม/หัตถกรรม กับการเป็นวิทยากรด้านปรัชญาศาสนาและ ประเพณี กับการเป็นสื่อ เพื่อการศึกษาและด้านโภชนาการกับการเป็นสื่อเพื่อการศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียน ประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารแตกต่างกัน พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวม ทุกด้านไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปกรรมเป็นสื่อ เพื่อการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อ เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการรับรู้จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นแตกต่างกัน พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมทุกด้านแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณา รายด้านพบว่าใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อ เปรียบเทียบปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการบริหารการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกัน พบว่า มีปัญหาโดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

เตือนใจ สำลีขาว (2546, น. 88 – 91) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อ การจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา ในสำนักงานเขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในสำนักงาน เขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งโดยภาพรวมและรายได้ออยู่ในระดับปานกลางและเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อ การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ในสำนักงานเขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งใน ภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหา คือ ด้านการดำเนินกิจกรรมมากที่สุด คือ ปัญหาอุปสรรค เรื่อง ประชาชนในชุมชน ส่วนใหญ่ยากจน จึงช่วยสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนได้น้อย

สง่า วิโสรัมย์ (2546, น. 86 - 88) ได้ศึกษา รูปแบบการระดมทุนเพื่อการศึกษาตามความคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับการระดมทุนเพื่อการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า รูปแบบการระดมทุนเพื่อศึกษามีความเห็นด้วยในระดับมาก ความพร้อมของชุมชนต่อการระดมทุนเพื่อศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับการระดมทุนเพื่อการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในทุกด้าน เมื่อทดสอบเป็นรายคู่ พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการทำงานระหว่างกลุ่มธุรกิจส่วนตัวกับกลุ่มช่วยครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง และกลุ่มอื่น ๆ และระหว่างกลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ระหว่างลูกจ้างช่วยครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างและกลุ่มอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ รัฐควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาให้มากขึ้น ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา ควรมีการสร้าง ความเข้าใจกับชุมชนให้มากและควรมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาอย่างแท้จริง

สุเมฆ ถ่อเงิน (2547, น. 102) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โรงเรียนบ้านด้ายสวรรค์ ดงหว้าน อำเภอนองหาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ได้นำหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบในการดำเนินการ ซึ่งก่อนการดำเนินการพัฒนา กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา พบว่า 1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการวิเคราะห์ภารกิจงาน ตามกรอบประมาณการระยะปานกลาง และแผนปฏิบัติการประจำปีที่ต้องใช้เงินเพิ่มเติมจากประมาณการรายได้งบประมาณ 2) โรงเรียนไม่มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศนักเรียนที่ต้องการขอรับทุนและได้รับทุนการศึกษาให้เป็นปัจจุบัน 3) โรงเรียนไม่มีการศึกษา วิเคราะห์ และติดต่อประสานความร่วมมือกับแหล่งทรัพยากรที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการศึกษา 4) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่มีการจัดทำแผนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยโรงเรียนไม่มีการเสนอแผนการระดมทรัพยากร และทุนการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขอความเห็นชอบและดำเนินการในรูปคณะกรรมการ นอกจากนั้น การเก็บรักษาและเบิกจ่ายเงินไปใช้ไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ทำให้การใช้จ่ายเงินไม่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อการศึกษาอย่างเต็มที่

สาวตรี อุตมะ (2547, น. 121 - 123) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารเห็นว่าการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านทรัพย์สินอยู่ในระดับมาก ครูผู้ปฏิบัติการสอนเห็นว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนเห็นว่า การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านบุคลากรไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารเห็นว่าปัญหาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ครูผู้ปฏิบัติการสอนเห็นว่าอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนเห็นว่า ปัญหาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านบุคลากรไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันเห็นว่า การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา โดยภาพรวม ด้านการจัดการและด้านการเงิน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกนั้นไม่แตกต่างกัน โรงเรียนขนาดใหญ่มีการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก แต่ไม่แตกต่างกับโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดกลางไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันเห็นว่าปัญหาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษามากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ แต่ไม่แตกต่างกับโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดเล็กกับขนาดกลางไม่แตกต่างกัน

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, น. 89 -98) ได้ศึกษาปัญหาและเปรียบเทียบปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามขนาดและที่ตั้งของสถานศึกษา ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีปัญหาระดับปานกลางทุกข้อ สถานศึกษาที่มีขนาดเล็กกับสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา มีปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน ปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระหว่างสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลกับสถานศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมีค่าเฉลี่ย

ปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาต่ำกว่าสถานศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวัสดุ อุปกรณ์และด้านการจัดการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมีปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาต่ำกว่าสถานศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนด้านอื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2547, น. 15) ได้ศึกษา การจัดการทรัพยากรทางการศึกษา กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาของไทยยังมีปัญหาทางโครงสร้างและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาขาดประสิทธิภาพ ทั้ง ๆ ที่รัฐจัดสรรงบประมาณให้จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดระบบการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงทั้งระบบ การจัดทำงบประมาณที่เอกรวมเป็นศูนย์กลาง ก่อให้เกิดการแยกการใช้มาตรการทางงบประมาณจัดการปัญหาของการแยกส่วน การซ้ำซ้อนของงานอย่างเด็ดขาด โครงสร้างและปฏิบัติงานเช่นนี้ จะอุดหนุนงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาประเภทอื่น ๆ ไปทีละน้อย (Incremental) ในขณะที่เดียวกับรัฐธรรมนูญก็ได้ระบุให้ รัฐดำเนินการหลายอย่างในการช่วยเหลือประชาชนเพิ่มเป้าหมายและสร้างภารกิจใหม่ ๆ โดยรัฐ-ราษฎรร่วมกันทำเป็นภาคีของการมีส่วนร่วม ทั้งการจัดการศึกษาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการแข่งขันในการบริการ ทำให้โรงเรียนและสถานศึกษาไม่จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษาของไทยจึงยังจัดอยู่ในความหมายที่แคบ เนื่องจาก จำกัดอยู่ในเงินงบประมาณของรัฐ มีภาวการณ์พึ่งพารัฐสูง เอกชนชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมและช่วยสนับสนุนการศึกษาน้อย

ทองสุข คุณมาศ (2548, น. 102 - 111) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปฏิบัติมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรทางสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในระดับปฏิบัติปานกลาง จำนวน 3 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้านทรัพยากรการเงิน และด้านทรัพยากรบุคคล ผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการและประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งรายด้านและโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทุกด้าน

สังวาลย์ วุฒิสเลา (2548, น. 94 – 95) ได้ศึกษาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 5 พบว่า สภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 5 โดยภาพรวมมีการ

บริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารทรัพยากรด้านงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านการบริหารทรัพยากรอาคารสถานที่ ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล และด้านการบริหารทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ ตามลำดับ การเปรียบเทียบสภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุบลราชธานี เขต 5 ตามสภาพตำแหน่งระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกด้าน โดยผู้บริหารสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูผู้สอน การเปรียบเทียบสภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ตามขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน มีความแตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 เมื่อทดสอบรายคู่ พบว่า ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล โรงเรียนขนาดเล็กมีการบริหารทรัพยากรมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนขนาดใหญ่กับขนาดกลาง และขนาดกลางกับขนาดเล็ก ไม่แตกต่างกัน ด้านการบริหารทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ ด้านการบริหารทรัพยากรงบประมาณ และด้านบริหารทรัพยากรอาคารสถานที่ โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีการบริหารทรัพยากรมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนขนาดกลางกับขนาดเล็กไม่แตกต่างกัน

เจน แผลงเดชา (2549, น. 111 - 113) ได้ศึกษากลยุทธ์การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษาภูเก็ต พบว่า 1) สถานศึกษามีสภาพความพร้อมด้านกายภาพและบุคลากร แต่ก็ขาดครูที่มีความรู้ความสามารถด้านพลศึกษาและดนตรี มีความพร้อมด้านงบประมาณเพราะได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน ผู้มีจิตศรัทธาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อมด้านวัสดุครุภัณฑ์ และสื่อการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาล แต่ในระดับชั้นประถมศึกษายังมีสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนน้อย จำนวนห้องเรียนยังไม่เพียงพอ ด้านการบริหารจัดการ มีการมอบหมายให้ครูประจำการเป็นหัวหน้างานดูแลรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกรอบภารกิจงาน โดยผู้บริหารทำหน้าที่กำกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน 2) มีการใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจในการจัดการศึกษาร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลยุทธ์สร้างศรัทธาด้วยการปฏิบัติจริง โดยทำการพัฒนาสถานศึกษาให้ผู้มีจิตศรัทธาได้เห็น แล้วเชิญบุคคลเหล่านี้เข้ามาเยี่ยมชมและร่วมสนับสนุน กลยุทธ์สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยผู้บริหารนำครูเข้าหาชุมชน เชิญชุมชนเข้ามาในสถานศึกษา และร่วมกับชุมชนช่วยเหลือพัฒนาท้องถิ่น กลยุทธ์การสรรหาคณะกรรมการสถานศึกษาที่เหมาะสม โดยเลือกบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน มีความรู้ความสามารถ เป็นคนรุ่นใหม่ เป็นนักพัฒนา และกล้าแสดงความคิดเห็นมาร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษา กลยุทธ์การแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใส โดยผู้บริหารเป็นผู้นำในการพัฒนา เป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเงิน

บริจาคที่ได้มา แต่เก็บรักษาในรูปคณะกรรมการประสานงานให้เจ้าของทุนเข้ามาดูเมื่องานเสร็จ กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายแหล่งทุน หรือกลยุทธ์บอกต่อเมื่อโรงเรียนได้วัสดุอุปกรณ์หรือเงินทุนมาก็พัฒนาให้เห็น แล้วเชิญผู้บริจาคมาดูเป็นกำลังใจ พร้อมทั้งบอกต่อไปถึงโครงการที่โรงเรียนกำลังจะพัฒนาถ้าได้รับการสนับสนุน แล้วเชิญชวนผู้ให้ทุนช่วยบอกต่อไปยังผู้มีจิตศรัทธาเพื่อร่วมกันบริจาคต่อไป

ชนัญชิตา ไชยรักษ์ (2549, น. 68-73) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) พบว่า ระดับการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กระบวนการสร้างความศรัทธา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กระบวนการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง การระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) พบว่า กระบวนการสร้างความศรัทธา กระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือ กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน กระบวนการจัดตั้งชมรมผู้ปกครองและกระบวนการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ)

บุญฟ้า ลิ้มวัธนา (2549, น. 113 - 119) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษา : กรณี โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษา : กรณี โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูใน โรงเรียนในฝัน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษา : กรณี โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่มีประเภทต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษา : กรณี โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี โดยภาพรวม ด้านทรัพยากรทางกายภาพ ด้านทรัพยากรทางการเงิน และด้านทรัพยากรทางการจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านทรัพยากรทางบุคคล ไม่แตกต่างกัน ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่มีสถานที่ตั้งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารสถานศึกษา : กรณี โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี โดยภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2551, น. 124 - 126) ได้ศึกษา การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่า การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทรัพยากรบริหารจัดการ รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการเงิน ผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาดสถานศึกษาและสถานภาพทางตำแหน่งกรณีรายด้าน พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยะมาศ ปราภุมาก (2552, น. 4 - 5) ได้ศึกษา การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านครูผู้สอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับดังนี้ ลำดับ 1 ด้านความคิดเห็น ด้านทรัพยากรทางสังคม รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้านทรัพยากรทางการเงิน และลำดับสุดท้ายคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ครูผู้สอนที่มีอายุประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และระดับช่วงชั้นที่ปฏิบัติการสอนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนครูผู้สอนที่มีเพศและระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ไม่แตกต่างกัน

พัชรกฤษฎี พวงนิล (2553, น. 348 – 355) ได้ศึกษา กลยุทธ์การระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า สภาพปัจจุบันปัญหาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา พบว่า 1) ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ โรงเรียนมีการปฏิบัติและปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2) ด้านบุคคล โรงเรียนมีการปฏิบัติและปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี โรงเรียนมีการปฏิบัติและปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 4) ด้านที่ดินและสิ่งก่อสร้าง โรงเรียนมีการปฏิบัติและปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และ 5) ด้านแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แต่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ประเด็นกลยุทธ์ในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ

ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ 21 มาตรการ และ 43 ตัวชี้วัด 2) ด้านบุคคล ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ 23 มาตรการ และ 48 ตัวชี้วัด 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ 24 มาตรการ และ 57 ตัวชี้วัด 4) ด้านที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ 23 มาตรการ และ 49 ตัวชี้วัด และ 5) ด้านแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ 23 มาตรการ และ 45 ตัวชี้วัด ส่วนกลไกการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ กลไกการควบคุมกลยุทธ์ และกลไกการประเมินกลยุทธ์นั้น ประกอบด้วย 3 กลไกหลัก ได้แก่ 1) กลไกด้านองค์กร คือ การกำหนดโครงสร้างองค์กร การประสานงาน การมอบหมายภารกิจ ระบบการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบมีความโปร่งใส 2) กลไกด้านบุคคล คือ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน มีทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ มีความเสียสละ อดทน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีความมุ่งมั่นเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร และ 3) กลไกด้านการบริหารจัดการคือ การยึดหลักการมีส่วนร่วมจัดสรรทรัพยากรอย่างทั่วถึงตามความจำเป็น การให้อำนาจและกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ การควบคุมการปฏิบัติงานด้วยแผนงานหรือโครงการซึ่งจะต้องสอดคล้องประสานและเชื่อมกันเพื่อความสำเร็จของการทำงาน โดยโรงเรียนควรนำมาตรการไปวางแผนในการปฏิบัติให้ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน

จากการศึกษาวิจัยภายในประเทศสรุปได้ว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจำเป็นต้องใช้อย่างยิ่งต้องใช้แนวทางการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน โดยถือว่าคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานที่เป็นหลักและใกล้ชิดสถานศึกษามากที่สุด ที่มีส่วนร่วมและมีส่วนช่วยผลักดันนโยบาย วิธีการ การประสานงาน ระหว่าง ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนกำกับติดตามแนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาทั้ง 4 ด้าน และพบว่า ปัญหาความจำเป็นของทรัพยากรเพื่อการศึกษาไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล งบประมาณ การเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ มีความแตกต่างตามบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

2.7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Brittingham (1998, pp. 406) ได้ศึกษาเป้าหมายทางการศึกษาแห่งชาติ ข้อที่ 8 ที่ว่า “โรงเรียนทุกโรงเรียน จะส่งเสริมการมีส่วนร่วม ที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตของบุตรหลาน ในด้านสังคม อารมณ์ และวิชาการ แสดงให้เห็นความสนใจเพิ่มขึ้น ที่จะทำให้ความสำเร็จของบุตรหลานเข้มแข็ง โดยใช้การเป็นหุ้นส่วน การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน วิธีการศึกษาให้สัมภาษณ์เชิงลึก เพื่ออธิบายลักษณะ กระบวนการ และกลยุทธ์ที่ใช้พัฒนาการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน ที่นำไปใช้เต็มที่ในเขตการศึกษาในรัฐวิสคอนซิน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนโดยรวม ได้รับการพัฒนาขึ้นใน

สภาพแวดล้อมที่มีการปฏิบัติร่วมกัน โดยใช้กรอบงานที่เป็นหุ้นส่วนที่ท้องถิ่นดัดแปลงขึ้นใช้ โดยอาศัยศรัทธา การบริหารจัดการที่แบ่งปันกัน และการสื่อสารด้วยความซื่อสัตย์

Gold (2000, pp. 2338-A) ได้ศึกษา กระบวนการศึกษาทางสังคมที่ชุมชนแห่งหนึ่งได้ริเริ่มขึ้นใน โรงเรียนชุมชน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาของเมืองฟิลาเดลเฟีย เพื่อเปลี่ยนแปลงความสำคัญระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และนักการศึกษา ให้เข้ามาร่วมเป็นหุ้นส่วนและร่วมมือกันในการจัดการศึกษาของโรงเรียนท้องถิ่นชุมชน ผลการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองส่วนมากเป็นผู้มีรายได้ต่ำ แนวความคิดของตนเองเคยถูกนักการศึกษาละเลยไม่เห็นความสำคัญ แต่เมื่อได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ สามารถช่วยให้ผู้ปกครองทั้งหลายตระหนักถึงการเข้ามาในหุ้นส่วนและมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ศึกษาของบุตรหลาน การจัดชุมชนในองค์กรจึงเป็นผลดี เนื่องจาก เป็นตัวกลางระหว่างครอบครัวกับโรงเรียนทำให้สามารถนำผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมงานกับโรงเรียนได้ จึงถือว่าผู้ปกครองเป็นสมบัติอันมีค่าอย่างหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า การชักนำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นการทำให้ผู้ปกครองเป็นสมบัติทางด้านวัฒนธรรมและสังคมที่จะส่งเสริมช่วยเหลือในการจัดประสบการณ์ในการเรียนให้กับเยาวชนของท้องถิ่นได้

Grossi (2001, pp. 4241-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความตระหนักในบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการประสานความร่วมมือจากชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา ซึ่งได้ข้อสรุปว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความพยายามที่จะประสานความร่วมมือกับชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา โดยเน้นไปทางการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพราะครอบครัวถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม ซึ่งมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุดของสังคม ซึ่งมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุดและการมีส่วนร่วมที่มากขึ้นของชุมชนจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้านการบริหารจัดการ บทบาทหน้าที่ของชุมชนและมีความสัมพันธ์กันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายทางการศึกษาของชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาด้านนโยบายและการเตรียมการด้านการบริหารจัดการ

Sanders (2002, pp. 2118-A) ได้ศึกษาความต้องการร่วมมือ และการเพิ่มการสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของการเรียนของนักเรียนอัฟริกันอเมริกาโดยการจัดการรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการลงปฏิบัติ เพื่อเพิ่มพูนความร่วมมือ และการสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในประเทศอเมริกา การวิจัยใช้แบบการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองนักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน โดยผู้เข้าร่วมโครงการการวิจัยปฏิบัติการต้องปฏิบัติตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ปัญหา การสำรวจ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลการศึกษา พบว่า เมื่อให้

ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น จะทำให้มีการเพิ่มการสื่อสารและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองมากขึ้น นักเรียนมีผลการเรียนดีเพิ่มขึ้น

Murphy (2002, pp. 2070) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ การปฏิบัติการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐชิคาโก ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ บริหารจัดการ โดยมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนั้น ทำให้เกิดการยอมรับจากผู้ปกครอง นักเรียน และยึดถือการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน จะต้องมาจากแนวคิดของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมิใช่คนใดคนหนึ่ง ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน

Spenscer (2002, pp. 323-A) ได้วิจัย เรื่อง การระดมทรัพยากรจากภายนอกกับการปฏิบัติการศึกษาในคิวบา นิการากัวและเอลซาวาดอร์ สามารถมีกองทัพที่เข้มแข็งยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่าเหตุผลประการสำคัญที่เป็นสาเหตุของความพ่ายแพ้ในสงคราม คือ การขาดแคลนทรัพยากรอย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงสามารถให้ข้อสรุปได้ว่า การระดมทรัพยากรจากภายนอก คือ ปัจจัยที่มีความสามารถมากต่อการประสบความสำเร็จของชาวลาตินอเมริกันในครั้งนี้

Marhabir (2003, pp. 2811-A) ได้วิจัยเชิงปฏิบัติการสำรวจความต้องการวัสดุและทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ยากจนในประเทศสหรัฐอเมริกา และยังทำการสำรวจถึงสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้จากโปรแกรมผลการวิจัยที่สำคัญ พบว่า หนังสือเป็นวัสดุทางการศึกษาที่ยังต้องการมากที่สุด แต่หากพิจารณาให้ลึกกลงไปอีกก็อาจพบว่าสิ่งจำเป็นนอกเหนือจากนั้น คือ หนังสือแบบสองภาษา นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ ปากกา ดินสอ กระดาษ แผนที่ และลูกโลกที่มีข้อมูลเป็นปัจจุบัน อุปกรณ์ทางศิลปะ วิดีโอเพื่อการศึกษา รวมทั้งคอมพิวเตอร์ด้วย และยังเป็นสิ่งที่น่าทึ่งเมื่อพบว่าระดับของการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเพียงแค่ทรัพยากรและเงินทุนเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่บุคลากรด้านการวิจัย และได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาไว้ว่า ควรสร้างเว็บไซต์สำหรับครูขึ้นมา เพื่อใช้สื่อสารในการขอรับบริจาคในสิ่งที่ต้องการ และการเสนอที่จะบริจาคให้อีกฝ่ายหนึ่ง การขอรับบริจาคทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง ควรมีการสนับสนุนให้จัดสร้างหน่วยงานที่เป็นสาขาของสภากองทุน Federally Funded America Reads Challenge Program ด้วย ทั้งนี้เพื่อการดำเนินการรับมอบของที่อยู่ในอำเภอเดียวกันและมีวัสดุมากเกินไปเกินความจำเป็น เพื่อมอบให้โรงเรียนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศสรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านทรัพยากรทางการเงินในการบริหารการศึกษาในแต่ละรัฐ มีรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณที่เกิดจากรัฐ ส่งผลกระทบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การแก้ปัญหาไม่ตรงกับปัญหาที่กำหนดการจัดสรรงบประมาณ ไม่เพียงพอในการบริหารจัดการและการบริหารงบประมาณที่ไม่เป็นธรรม

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาของไทยพบปัญหาด้านความขาดแคลนงบประมาณ การระดมทรัพยากรมาใช้อย่างไม่มากพอ และขาดประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณ ที่ได้รับจากรัฐบาลรวมถึงยังไม่มีกำหนดมาตรการการส่งเสริมและให้แรงจูงใจที่ชัดเจน มาตรการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม ทั้งผู้บริหารและสังคมเองต่างขาดความชัดเจนในการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาอย่างจริงจัง และเป็นระบบ ดังนั้น เมื่อมีความพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โครงสร้างในระบบราชการที่มีความเชื่อมโยง และบูรณาการในสังคมทั้งทางกว้างและทางลึกจึงทำให้ทุกส่วนในสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษา มีผลกระทบมากที่สุด แต่ได้รับการแก้ไขและตระหนักถึงความสำคัญน้อยที่สุด เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ผู้บริหารจึงต้องเร่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการระดมทรัพยากรและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาให้มากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาใน 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหาร การกำหนดแนวทางและการวางแผนการดำเนินงานการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น